

‘Het EBI-regime vs. de grenzen van artikel 3 EVRM’

‘Welke informatie en welke aanbevelingen kunnen aan de Stichting Landelijke Gedetineerden Commissie op basis van literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek worden gegeven over de vraag hoe het regime in de Extra Beveiligde Inrichting te Vught zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt?’

Voorwoord:

Met trots presenteer ik ,in het kader van de afronding van mijn opleiding HBO Rechten aan de Hogeschool Leiden, mijn afstudeeronderzoek.

Ik wil graag iedereen bedanken die mij gesteund heeft bij het schrijven van dit onderzoek.

In het bijzonder wil ik graag mevrouw Mariann Mesman bedanken voor de feedback op mijn onderzoeksvorstellen. Daarnaast wil ik graag mijn begeleiders Manon van der Bosch en Ingrid van Mierlo bedanken voor de onvoorwaardelijke steun en hulp tijdens het maken van dit onderzoeksrapport.

Verder een dankwoord voor dhr. mr. Taheri die mij geholpen heeft bij de verwezenlijking van dit onderzoek.

Haarlem, 16 juni 2020.

Samenvatting:

De Extra Beveiligde Inrichting te Vught (hierna te noemen: EBI) is de strengst beveiligde gevangenis in Nederland. Nog nooit ontsnapte er ook maar één gevangene. Om dit doel te bereiken gelden er zeer strenge regels binnen de EBI.¹ Op dit regime is vanuit verschillende hoeken kritiek geuit.² Zo zou het regime er niet menselijk zijn en een inbreuk maken op één van de belangrijkste mensenrechten uit het EVRM; niemand mag worden onderworpen aan foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of straffingen, zo staat in artikel 3 EVRM.

De Landelijke Gedetineerden Commissie (hierna te noemen: LGC) is een organisatie die opkomt voor de belangen van (ex)gedetineerden. Belangrijke taken waar de LGC zich mee bezig houdt zijn het informeren en bijstaan van gedetineerden. Het probleem van de LGC is dat het op dit moment klachten ontvangt over het EBI-regime en dat er te weinig informatie voorhanden is waardoor het lastig is om (ex) gedetineerden en belanghebbenden hierover te kunnen informeren/adviseren.

Daarom is het van belang om onderzoek te doen naar artikel 3 EVRM en de invulling die het EHRM geeft met betrekking tot detentieomstandigheden. In dit onderzoek zullen de huidige detentieomstandigheden uit de EBI worden onderzocht en worden deze vergeleken met de uitgangspunten (topics) die het EHRM stelt.

Het doel van dit onderzoek is de LGC naar aanleiding van literatuur- en jurisprudentieonderzoek informeren over artikel 3 EVRM en de invulling die het EHRM geeft met betrekking tot detentieomstandigheden en te oordelen over de vraag hoe het regime in de EBI zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt.

De centrale vraag voor dit onderzoek luidt: 'Welke informatie en welke aanbevelingen kunnen aan de LGC, op basis van literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek, worden gegeven over de vraag of het huidige regime in de EBI zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over artikel 3 EVRM in detentiezaken stelt?'

In het juridisch kader is aandacht besteed aan de wettelijke basis van het EVRM waarna steeds dieper wordt ingegaan op artikel 3 EVRM. Hierbij zijn de beginselen van het EHRM met betrekking tot detentieomstandigheden aan de hand van rechtspraak van het EHRM uiteengezet. In dit onderzoek zijn de detentieomstandigheden onderverdeeld in drie onderwerpen; visitatiebeleid, (sociale) isolatie en de bezoeksregeling. In hoofdstuk 3 van het juridisch kader het huidige beleid van de EBI uitvoerig besproken. Dit is gedaan op basis van rapporten van het WODC, het inspectierapport, rapporten van het CPT en interviews.

Er is jurisprudentieonderzoek naar artikel 3 EVRM gedaan om informatie te verschaffen over de beginselen die het EHRM hanteert voor de beoordeling op detentieomstandigheden. Bij de beoordeling van een dergelijke zaak wordt gekeken naar verschillende beginselen zoals; proportionaliteit, minimum level of severity. Door middel van analyse van jurisprudentie zijn deze onderwerpen in dit onderzoek boven komen drijven.

¹ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013, p. 41

² Strenger dan de gevangenis in Vught wordt het niet, *NOS*, 29 april 2016, www.nos.nl

De bijlagen bevat een schematische analyse van jurisprudentie waarin de belangrijkste factoren voor toe-of afwijzing van artikel 3 EVRM zijn verwerkt.

Uit de resultaten is gebleken dat een geslaagd beroep op artikel 3 EVRM zeer moeilijk tot stand komt. Er moet worden gekeken of er sprake is van 'foltering', 'vernederende behandeling' of 'onmenselijke behandeling' in de zin van artikel 3 EVRM. Bij de beantwoording hiervan moet worden gekeken naar de invulling die het EHRM aan deze begrippen heeft gegeven. Bij 'foltering' gaat het om een behandeling die zeer ernstig lijden teweeg heeft gebracht. Hierbij moet er sprake geweest zijn van opzet. Bij de 'onmenselijke behandeling' is het opzetcriterium niet noodzakelijk, maar moet er sprake zijn van een behandeling waarvan een veelvoud van omstandigheden een onmenselijke behandeling kan opleveren. Bij de vernederende behandeling moet het gaan om een behandeling die als vernederend of ontwrichtend kan worden aangemerkt.

Er zijn aanbevelingen gedaan op welke aspecten het regime zou kunnen worden verbeterd. Ook is een instructie-schema gegeven waar bij een beroep op artikel 3 EVRM rekening mee kan worden gehouden.

Summary:

The Extra Secure Facility in Vught (hereinafter referred to as: EBI) is the most highly secured prison in the Netherlands. Not even one prisoner ever escaped. Very strict rules apply within the EBI to achieve this goal. This regime has been criticized from various angles. For example, the regime would not be human and would violate one of the most important human rights from the ECHR; no one should be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment, according to Article 3 ECHR.

The National Detainees Commission (hereinafter referred to as: LGC) is an organization that stands up for the interests of (former) prisoners. The LGC's main tasks are to inform and assist detainees. The problem of the LGC is that it currently receives complaints about the ECI regime and that there is too little information available, making it difficult to inform / advise prisoners and former prisoners and interested parties.

That is why it is important to investigate Article 3 of the ECHR and the interpretation that the ECtHR provides with regard to detention conditions. In this investigation, the current conditions of detention from the ECI will be examined and compared with the basic principles (topics) set by the ECtHR.

The purpose of this investigation is to inform the LGC on the basis of literature and case law research about Article 3 of the ECHR and the interpretation given by the ECtHR with regard to detention conditions and to assess how the regime in the ECI relates to the limits that it ECtHR in its case-law on art. 3 ECHR in detention cases.

The central question for this research is: 'What information and which recommendations can be given to the LGC, based on literature research and case law research, on whether the current regime in the ECI complies with the limits that the ECtHR has in its case law on article 3 ECHR in detention cases? '

In the legal framework, attention has been paid to the legal basis of the ECHR, after which an in-depth look is taken at Article 3 of the ECHR. The principles of the ERHM with regard to detention conditions have been set out in this context, based on case law of the ECtHR. In this study, the conditions of detention are divided into three subjects; visitation policy, (social) isolation and the visiting arrangement. Chapter 3 of the legal framework discusses the current ECI policy in detail. This was done on the basis of reports from the WODC, the inspection report, reports from the CPT and interviews.

Case law investigations into Article 3 of the ECHR have been conducted to provide information about the principles that the ECtHR applies for assessing conditions of detention. When assessing such a case, several principles are considered such as; proportionality, minimum level of severity. These subjects have surfaced in this study by means of an analysis of case law.

The appendices contain a schematic analysis of case law in which the main factors for admission or rejection of Article 3 ECHR have been incorporated.

The results show that it is very difficult to appeal to Article 3 of the ECHR. It is necessary to examine whether there is "torture", "humiliating treatment" or "inhuman treatment" within the meaning of Article 3 of the ECHR. In answering this, consideration should be given to the interpretation that these terms have been given by the ECtHR. Torture is a treatment that has caused very serious suffering. This must have been intentional. In the "inhuman treatment" the set-up criterion is not necessary, but must be a treatment in which a multitude of circumstances can result in inhuman

treatment. The humiliating treatment must be a treatment that can be considered demeaning or disruptive.

Recommendations have been made in which areas the regime could be improved. An instruction schedule has also been given that can be taken into account when relying on Article 3 of the ECHR.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Summary	6
Inhoudsopgave	8
Afkortingenlijst	9
<u>Hoofdstuk 1 Inleiding</u>	10
1.1. Inleiding onderzoek, aanleiding, probleemanalyse	
1.2. Doelstelling, centrale vraag en deelvragen	13
1.3. Onderzoeksmethoden	14
<u>Hoofdstuk 2 Juridisch kader - Artikel 3 EVRM</u>	
2.1. Inleiding	19
2.2. Het EVRM	19
2.3. De strekking van artikel 3 EVRM	19
2.4. Het minimumniveau voor een schending	20
2.5. Het karakter van artikel 3 EVRM	21
2.5.1. 'Foltering'	22
2.5.2. 'Onmenselijke behandeling of bestraffing'	23
2.5.3. 'Vernederende behandeling of bestraffing'	24
2.6. Het EHRM en detentieomstandigheden	24
2.6.1. Eerbiediging van de menselijke waardigheid	24
2.6.2. Noodzakelijk geweld bij arrestatie of tijdens detentie	24
2.6.3. De cumulatieve benadering van detentieomstandigheden	25
2.6.4. 'Limited social isolation'	26
2.6.5. Slot	26
<u>Hoofdstuk 3 Juridisch kader – Het huidige EBI-regime</u>	
3.1. Inleiding	27
3.2. Visitatiebeleid	27
3.3. (Sociale) isolatie	29
3.4. Bezoekregeling	32
3.5. Slot	33
<u>Hoofdstuk 4 Resultaten – Het EBI regime in het licht van het EHRM</u>	
4.1. Inleiding	34
4.2. EBI-regime t.o.v. 'foltering'	35
4.2.1. 'Visitatiebeleid', (Sociale) isolatie, 'bezoekregeling'	35
4.3. EBI-regime t.o.v. 'onmenselijke behandeling'	35
4.3.1. 'Visitatiebeleid', (Sociale) isolatie, 'bezoekregeling'	35
4.4. EBI-regime t.o.v. 'vernederende behandeling'	36
4.4.1. 'Visitatiebeleid', (Sociale) isolatie, 'bezoekregeling'	36
<u>Hoofdstuk 5 Conclusies & Aanbevelingen</u>	39
<u>Literatuurlijst</u>	42
<u>Bijlagen</u>	45

Afkortingenlijst

- CPT: Europees Comité voor de Preventie van Foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing
- DJI: Dienst Justitiële Inrichtingen
- EBI: De Extra Beveiligde Inrichting te Vught
- EVRM: Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
- Pbw: Penitenciaire beginselenwet`
- PI: Penitenciaire inrichting
- PIW: Penitenciair Inrichtingswerker
- PM: Penitenciaire maatregel
- LGC: Stichting Landelijke Gedetineerden Commissie

Hoofstuk 1 Inleiding

1.1. Inleiding onderzoek:

De kop van een krantenartikel in het Algemeen Dagblad uit 2017 luidt ‘Terreurafdeling gevangenis Vught schendt mensenrechten’.³ Auteur Van der Wal baseert zich op uitspraken van Amnesty International. Gedetineerden verklaren aan Amnesty International dat wie op een terroristenafdeling zit, zijn bezoek alleen de hand mag drukken. Tenminste, als hij bereid is de bij dat contact behorende visitaties voor en na het bezoek te ondergaan. Tijdens die controles, waarbij gedetineerden zich helemaal uit moeten kleden, wordt gekeken of er niets wordt meegesmokkeld. „Je staat daar, voelt je vernederd, terwijl een bewaker naar je kijkt. Die zegt: buig drie keer, til je scrotum op, doe dit, doe dat. Als je het snel doet, zegt hij dat het langzamer moet. Elke bewaker op jouw afdeling heeft je zo onderzocht. En jij wordt elke dag weer met ze geconfronteerd.” Nog nooit werd tijdens een van deze controles smokkelwaar aangetroffen.⁴ Gedetineerden vinden de visitaties een zware prijs om te betalen voor een geforceerd bezoek onder streng toezicht, waarbij écht contact onhaalbaar is.⁵

Artikel 3 EVRM bevat een absoluut verbod op foltering, onmenselijke- of vernederende behandeling.⁶ De in het krantenartikel hierboven omschreven maatregelen die in de Extra Beveiligde Inrichting te Vught (hierna te noemen: EBI) van toepassing zijn, hebben tot discussie geleid over de vraag of die maatregelen uit dit streng beveiligde regime niet de grenzen van het EVRM overschrijden.⁷

Er zijn in het verleden rechtszaken aangespannen door gedetineerden die streden tegen het strenge regime dat gevoerd zou worden in de EBI. Deze zaken voor het Europese Hof hebben er in 2003 toe geleid dat de Nederlandse staat en de EBI het visitatiebeleid moesten aanpassen. In de zaak van Lorsé en van der Ven tegen Nederland is door het EHRM bepaald dat het stelselmatige visitatiebeleid op dat moment als vernederend en onmenselijk moest worden beschouwd en daarom moest worden aangepast.⁸

Dit onderzoek is verricht in het kader van het afstuderen aan de opleiding HBO-Rechten aan de Hogeschool Leiden. Ik heb altijd al een fascinatie gehad voor het gevangeniswezen en in het bijzonder de extra beveiligde inrichting te Vught. In de zoektocht naar een geschikte opdrachtgever stuitte ik op de LGC, een stichting die opkomt voor de belangen van (ex) gedetineerden. In samenspraak met en in opdracht van de LGC bracht mij dit al snel bij het onderwerp van dit onderzoek, namelijk hoe het EBI-regime zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM stelt in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken.

³ Van der Wal, Algemeen Dagblad, 31 oktober 2017.

⁴ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁵ Van der Wal, Algemeen Dagblad, 31 oktober 2017.

⁶ Art. 3 EVRM.

⁷ ‘Hoe inhumain is het “Alcatraz van Nederland”?’, Volkskrant 7 mei 2015, www.volkskrant.nl (zoek op Extra Beveiligde Inrichting), ‘Terreurafdeling gevangenis Vught schendt mensenrechten’, Algemeen Dagblad uit 2017, www.ad.nl (zoek op Terreurafdeling).

⁸ EHRM Lorsé vs the Netherlands, 4 februari 2003, 52750/99.

1.2.4. Achtergrond en probleemanalyse:

De penitentiaire beginselenwet (hierna: PBW) omvat de rechten en plichten inzake het Nederlandse gevangeniswezen. Artikel 13 van de penitentiaire beginselenwet (hierna: PBW) onderscheidt de verschillende inrichtingen in Nederland van zeer beperkt beveiligd tot aan extra beveiligd.⁹ De EBI valt onder de zwaarste categorie, namelijk 'extra beveiligd'. In lid 3 van dit artikel staat dat de minister de criteria bepaalt waaraan moet worden voldaan om in aanmerking te komen voor dit regime. De criteria uit dit artikel komen er op neer dat de gedetineerde een extreem vluchtrisico of een onaanvaardbaar maatschappelijk risico moet vormen in termen van recidivegevaar voor ernstige delicten.¹⁰

De EBI is in 1993 opgericht juist opgericht met als primaire doel om de gewelddadige ontsnappingen die in het verleden veel plaats vonden te voorkomen. Dit gaat gepaard met een zeer streng en beveiligd regime. De vrijheden van gedetineerden worden in deze PI nog verder ingeperkt dan in andere PI's.¹¹ Dit strenge regime heeft de afgelopen jaren voor veel discussies in de samenleving gezorgd. Vanuit verschillende hoeken wordt het als onmenselijk en of vernederend beschouwd.¹²

De LGC is een organisatie die opkomt voor de belangen van (ex)gedetineerden, onverschillig of deze gedetineerden nu zitten (of zaten) in 'normale' PI's of in de EBI. Belangrijke taken waar de LGC zich mee bezig houdt zijn:

- het verstrekken van informatie aan belanghebbenden en aan (ex) gedetineerden
- het bijstaan van leden van de LGC
- het bezoeken van gedetineerden
- het beoordelen van beklagzaken
- het geven van cursussen binnen de penitentiaire inrichtingen en
- het verrichten van nazorg.¹³

Vanuit verschillende hoeken ontvangt de LGC klachten van gedetineerden, familie van gedetineerden of van advocaten.¹⁴ Deze klachten gaan voornamelijk over het visitatiebeleid, (sociale)isolatie en de bezoekenregeling, welk beleid wordt ervaren als vernederend en onmenselijk en, dus, in strijd met artikel 3 EVRM.

Op dit moment is de informatievoorziening en de kennis over deze problematiek bij de LGC nog te beperkt. Het is dus van belang om dat kennisniveau te verbeteren zodat de LGC op haar beurt gedetineerden en belanghebbenden van goed advies kan voorzien. Daarbij doet zich een spanning voor tussen de belangen van de LGC (en de gedetineerden die zij vertegenwoordigt) en het – per definitie – gesloten karakter van de EBI. Daardoor wordt de LGC in haar adviserende/informerende rol beperkt. Vanuit dit perspectief is in samenwerking met de stichting besloten onderzoek te doen naar hoe het regime in de EBI zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art.

⁹ Art. 13 lid 1 PBW.

¹⁰ Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden, Stcrt. 2000, 176, in werking getreden op 1 oktober 2000.

¹¹ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

¹² 'Hoe inhumain is het "Alcatraz van Nederland"?', Volkskrant 7 mei 2015, www.volkskrant.nl (zoek op Extra Beveiligde Inrichting).

¹³ 'Taakstellingen', www.gedeco.nl (zoek op taakstellingen).

¹⁴ Interview mr. Taheri van de LGC, zie transcriptie op bijlage 2.

3 EVRM in detentiezaken stelt. Met een gedegen onderzoek en de informatie die hieruit voorkomt kunnen gedetineerden en belanghebbenden beter worden ingelicht over hun rechten.

Dit vergt (uiteraard) een logische onderzoekopbouw, aldus:

- Eerst zullen in hoofdstuk 2 de basisprincipes van het EVRM en de reikwijdte van artikel 3 EVRM worden uiteengezet. Daarbij zullen de voorwaarden die artikel 3 EVRM stelt aan de detentieomstandigheden worden onderzocht. Hierbij is het ook van belang de verschillende beginselen die het EHRM voor zijn beoordelingen op detentiezaken stelt in kaart te brengen. Door dit te doen kan de vraag worden beantwoord hoe het regime in de EBI zich verhoudt tot de door het EHRM uitgelegde grenzen van art. 3 EVRM in detentiezaken.¹⁵ De detentieomstandigheden die in dit onderzoek specifiek worden belicht zijn: visitatiebeleid, mate van (sociale)isolatie en de bezoeksregeling. Deze 3 onderwerpen zullen in het gehele onderzoek terugkomen. Verder zal in hoofdstuk 2 de rechtspraak van het EHRM worden belicht en de belangrijkste beginselen, die daaruit kunnen worden afgeleid.
- De huidige detentieomstandigheden in de EBI zullen uitvoerig worden behandeld in hoofdstuk 3.
- In hoofdstuk 4 zullen deze 2 hoofdstukken samen komen door deze met elkaar te vergelijken en op deze manier te toetsen aan elkaar. Daardoor kan duidelijk worden of het huidige EBI regime niet toe is aan verandering of dat het in stand kan worden gehouden.
- Hoofdstuk 5 tenslotte bevat de conclusies en aanbevelingen. Op basis van het in hoofdstuk 4 gevormde beeld kunnen de conclusies en aanbevelingen worden gegeven met het oog op het doel van dit onderzoek: het informeren van gedetineerden en belanghebbenden van de LGC.

¹⁵ Uiteraard is de reikwijdte van dit artikel veel breder dan alleen detentieomstandigheden – denk bijvoorbeeld aan het politieke verhoor - maar in dit onderzoek zal alleen worden ingegaan op het deel dat betrekking heeft op detentieomstandigheden.

1.2. Doelstelling, Centrale vraag en deelvragen

1.2.1. Doelstelling:

Het doel van dit onderzoek is de LGC naar aanleiding van literatuur-en jurisprudentieonderzoek te informeren over hoe het regime in de EBI zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt.

Door onderzoek te doen naar detentieomstandigheden in het regime van de EBI kan de LGC worden geïnformeerd over de praktijk in de EBI en vervolgens over de vraag onder welke omstandigheden een beroep op art. 3 EVRM haalbaar is. Zo kan de LGC aan de hand van dit onderzoek specifiekere worden ingelicht over dit complexe onderwerp en vervolgens deze kennis overbrengen op gedetineerden, familie of andere belanghebbenden. Daarnaast kunnen aanbevelingen worden gedaan aan de EBI te Vught.

Omdat het begrip ‘detentieomstandigheden’ ruim is, wordt het in dit onderzoek beperkt tot de volgende onderwerpen: het visitatiebeleid, de mate van (sociale)isolatie en de bezoeksregeling.

1.2.2. Centrale vraag:

‘Welke informatie en welke aanbevelingen kunnen aan de Stichting Landelijke Gedetineerden Commissie op basis van literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek worden gegeven over de vraag hoe het regime in de Extra Beveiligde Inrichting te Vught zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt?’

Alvorens ik deze centrale vraag uitwerk in deelvragen is het van belang om op te merken dat in mijn onderzoek is gebleken dat er een voortdurende wisselwerking is tussen theorie en praktijk. Dat is ook logisch. Immers, daar waar de rechter zich in zijn rechtspraak uitlaat over casuïstiek (o.b.v. klachten van gedetineerden in de praktijk) wordt de jurisprudentie geboren. Na verloop van tijd komt de verzamelde jurisprudentie, die het belang van rechtszekerheid dient, geleidelijk weer te vallen in het domein van de theorie. Dit fenomeen maakt dat de grens tussen theorie en praktijk enigszins dynamisch is.

1.2.3. Theoretische deelvragen:

1. *Wat is de reikwijdte van artikel 3 EVRM? **(zie H2)***
2. *Hoe ziet het huidige EBI-regime er uit met betrekking tot de onderwerpen visitatiebeleid, de mate van (sociale)isolatie en de bezoeksregeling? **(zie H3)***

1.2.4. Praktijkgerichte deelvragen:

3. *Hoe oordeelt het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM m.b.t. detentieomstandigheden en hoe verhoudt zich dit tot het huidige EBI-regime?. **(zie H4)***

1.3. Onderzoeksmethoden & Topics:

Deelvraag 1:

Wat is de reikwijdte van artikel 3 EVRM?

Naast wetsanalyse van art. 3 EVRM is voor de beantwoording van deze vraag is voor het grootste deel gebruik gemaakt literatuuronderzoek. De literatuur die gebruikt wordt voor de beantwoording van deze deelvraag bestaat voornamelijk uit verschillende handboeken die gaan over internationaal recht en het EVRM in het bijzonder. Naast de verschillende handboeken is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksrapporten. In het bijzonder is een onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC) gebruikt. In dit onderzoek is het regime in de EBI uitvoerig uiteengezet.

In dit hoofdstuk zal eerst de wettelijke basis van het EVRM worden uiteengezet. Hierop volgend wordt de betekenis van artikel 3 EVRM uitgelegd. Uiteraard is de rechtspraak van het EHRM voor een analyse van art. 3 EVRM van groot belang. Zodoende ontkomen we er niet aan om de belangrijkste beginselen die voortvloeien uit rechtspraak van het EHRM, te behandelen in het theoriegedeelte van dit onderzoek.

Gebruikte bronnen:

Rechtspraak:

- EHRM 6 maart 2001, nr. 40907/98 (Dougoz/Griekenland)
- EHRM 21 juli 2005, nr. 69332/01 (Rohde/Denemarken)
- EHRM 17 april 2012, nr. 20071/01 (Piechowicz/Polen)
- EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (Ramirez Sanchez/Frankrijk).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 52750/99 (Lorsé e.a./ Nederland)
- EHRM 27 juni 2000, nr. 21986/93 (Salman/Turkije)
- EHRM 17 september 2009, nr. 74912/01 (Enea/Italië).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 50901/99 (Van der Ven/Nederland)
- EHRM 13 september 2005, nr. 35207/03 (Ostrovar/Moldavië)
- EHRM 25 februari 1982, 7511/76 (Campbell & Cosans /Verenigd Koninkrijk)
- EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh /Duitsland).
- EHRM 21 november 2001, nr. 35703/97 (Al-Adsani/ Verenigd Kninkrijk).
- EHRM 1 juni 2010 , nr. 37201/06 (*Gäfgen /Duitsland*).
- EHRM 28 februari 2008, nr. 37201/06 (*Saadi t. Italië*).
- EHRM 18 juni 2009, (*Budina t. Rusland*).
- EHRM 25 april 1978, nr. 5856/72 (*Tyrer/Verenigd Koninkrijk*).
- EHRM 28 juli 1999, nr. 25803/94 (Selmouni t. Frankrijk).
- EHRM 30 september 2004, nr. 50222/00 (Krastanov t. Bulgarije).
- EHRM 18 december 1996, (aksoy/turkije).
- EHRM (GK) 25 september 1997, nr 23178/94 (aydin/Turkije).

Handboeken:

- J.H. Gerards, EVRM. Algemene beginselen, Den Haag: Sdu 2011.
- Barkhuysen, T.; Emmerik, Procederen over mensenrechten onder het EVRM, het IVBPR en andere VN-verdragen, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2008.
- Loof J.P. Jan Peter, Jagt F.C., van der Friederike, Vries K.M., de Karin, Nieuwenhuis A.J. Aernout, Barkhuysen T. Tom, Crijns J.H. Jan, Barentsen B. Barend, Emmerik M.L., van , Gerards J.H. Janneke , Grondrechten, Den Haag: Sdu 2013.
- P.H. Kooijmans, Internationaal Publiekrecht, Kluwer:2008.
- Prof. mr. C.J. Loonstra, Praktisch Arbeidsrecht, Groningen: Noordhoff Uitgevers:2016.
- K. Henrard, Menenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief, Den Haag; Boom Juridische uitgevers: 2008.

Rapporten:

- H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

Wetboeken:

- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden.

Deelvraag 2:

Hoe ziet het huidige EBI-regime er uit met betrekking tot de onderwerpen visitatiebeleid, de mate van (sociale) isolatie en de bezoeksregeling?

Voor de beantwoording van deze theoretische deelvraag is literatuuronderzoek gedaan naar de drie onderwerpen die centraal staan in deze deelvraag, namelijk visitatiebeleid, de mate van (sociale)isolatie en de bezoeksregeling binnen de EBI. Hiervoor voornamelijk gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en wetsanalyse. De PBW is in het kader van dit onderzoek een belangrijke rechtsbron. Deze wet beschrijft de rechten van gedetineerden, maar ook de bevoegdheden van de EBI.

Op basis van analyse van wet en regelgeving van de wet PBW in combinatie met rapporten van onder andere het WODC, mensenrechtenorganisatie Amnesty International en het CPT kan een beeld worden gevormd van de bevoegdheden van de EBI en hoe het er daadwerkelijk in de praktijk aan toe gaat. Het WODC heeft een empirisch onderzoek gedaan naar de Extra Beveiligde Inrichting in Vught. Uit dit onderzoek komen ook de ervaringen van (ex) gedetineerden ter sprake. Hierdoor kan een completer beeld worden gevormd over hoe het regime van de EBI er uit ziet en waar de gedetineerden mee te maken hebben iedere dag.¹⁶

Gebruikte bronnen:

Literatuur:

- H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.
- Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van veiligheid en Justitie 2011.
- Amnesty International, *Human rights violations in dutch high-security prisons in the context of counterterrorism*, Amsterdam: Amnesty International Netherlands and Opens Society Foundations.
- CPT/Inf(2017), Netherlands.

Wetboeken:

- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden.
- Penitentiaire Beginselenwet

¹⁶ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

Deelvraag 3:

Hoe oordeelt het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM m.b.t. detentieomstandigheden en hoe verhoudt zich dit tot het huidige EBI-regime?

De toetsing van de praktijk vindt bij uitstek plaats in de rechtspraak (zie mijn toelichting onder de centrale vraag). Vandaar dat de rechtspraak van het EHRM hier een belangrijke rol speelt.

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is gebruik gemaakt van jurisprudentieonderzoek. Daarbij is een aantal door het EHRM berechte zaken onderzocht waarin artikel 3 EVRM werd getoetst. Deze zaken hebben specifiek betrekking op de detentieomstandigheden uit dit onderzoek (visitatie, isolatie en bezoek). De vergelijkbare zaken hebben allen betrekking gehad op een extra beveiligd regime.

Deze deelvraag zoomt voornamelijk in op de verhouding van art. 3 EVRM tot , het in deelvraag 2 besproken, EBI regime. Dit gebeurt uiteraard door het EBI-regime te vergelijken aan de hand van de beginselen van het EHRM.

De rechtspraak die wordt gebruikt voor het beantwoorden van deze deelvraag komt voort uit analyse van de zaken via de database HUDOC.

De toetsingscriteria van het EHRM worden topics genoemd. De bijlage tenslotte bevat een overzicht, dat de rode draad geeft van deze toetsingscriteria/topics.

Gebruikte bronnen:

Rechtspraak:

- EHRM Lorse vs the Netherlands, 4 februari 2003, 52750/99.
- EHRM Van der Ven vs the Netherlands, 4 februari 2003, 509091/99.
- EHRM Baybasin vs the Netherlands, 6 juli 2006, 13600/02.
- EHRM Salah vs the Netherlands, 6 juli 2006, 8196/02.
- EHRM Sylla vs the Netherlands, 6 juli 2006, 14683/02.
- EHRM Enea vs Italië, 5 november 2009, EHRC 2009, afl. 11.
- EHRM Ramirez Sanchez vs. Frankrijk, 15 april 2005, EHRC 2005, afl. 4.
- EHRM 10 februari 2011, EHRC 2011, afl. 81.
- EHRM 6 maart 2001, nr. 40907/98 (Dougoz/Griekenland)
- EHRM 21 juli 2005, nr. 69332/01 (Rohde/Denemarken)
- EHRM 17 april 2012, nr. 20071/01 (Piechowicz/Polen)
- EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (Ramirez Sanchez/Frankrijk).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 52750/99 (Lorse e.a./ Nederland)
- EHRM 27 juni 2000, nr. 21986/93 (Salman/Turkije)
- EHRM 17 september 2009, nr. 74912/01 (Enea/Italië).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 50901/99 (Van der Ven/Nederland)
- EHRM 13 september 2005, nr. 35207/03 (Ostrovar/Moldavië)
- EHRM 25 februari 1982, 7511/76 (Campbell & Cosans t. Verenigd Koninkrijk)
- EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh t. Duitsland).
- EHRM 12 juni 2007, nr. 70204/01 (Frérot /Frankrijk).
- EHRM 18 maart 2014, nr. 24069/03 (Öcalan t. Turkije (no.2)).
- EHRM 8 juli 2014, nr. 15018/11 (Harakchiev en Tolumov/Bulgarije).
- EHRM 31 oktober 2013, nr. 47229/12 (S.J. (no. 2) v. Luxembourg).

Literatuur:

- G. Mol e.a., *Zorg in en om de Extra Beveiligde Inrichting. Een onderzoek naar de zorg voor de psychische conditie van gedetineerden in de EBI te Vught*, Nijmegen: WODC 2000.
- M. Evans & R. Morgan, *Preventing torture*, New York: Oxford University Press 1998.
- M. Hagens, *Toezicht op menswaardige behandeling van gedetineerden in Europa*, Leiden 2011.
- A. Kerkhof e.a. *Detentie in de EBI. Effecten en beleving van detentie in de Extra Beveiligde Inrichting*, Den Haag 2003.
- J. de Lange, *Detentie genormeerd. Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008.
- E. Brems e.a., *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Rapporten:

- H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.
- J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 70.

Wetboeken:

- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden.

Juridisch Kader:

Hoofdstuk 2 – EVRM & Artikel 3 EVRM

2.1. Inleiding:

Om dit onderzoek goed te kunnen begrijpen worden allereerst de basisprincipes van het EVRM toegelicht alvorens dieper op de materie van artikel 3 EVRM wordt ingegaan. Om deze reden zal eerst het EVRM in het algemeen kort en bondig worden uiteengezet.

2.2. Het EVRM:

In de Nederlandse wet zijn belangrijke grondrechten te vinden in de Grondwet (hierna: Gw). Grondrechten zijn fundamentele rechten van de mens. Grondrechten worden ook wel mensenrechten genoemd.¹⁷ Een voorbeeld van zo'n grondrecht is artikel 1 waarin is bepaald dat iedereen gelijk moet worden behandeld.¹⁸ In het internationale recht zijn ook belangrijke grondrechten vastgelegd. Deze zijn voornamelijk te vinden in het EVRM. Deze grondrechten hebben rechtstreekse werking, wat betekent dat een ieder zich direct op zo'n bepaling kan beroepen in het nationale rechtstelsel.¹⁹

In de afgelopen decennia is het aantal zaken waarin een beroep op mensenrechtenverdragen is gedaan, zoals het EVRM, sterk toegenomen.²⁰ In de praktijk wordt veelvuldig beroep gedaan op het EVRM en zijn de daarin gebruikte formuleringen van de grondrechten vaak bekender dan die uit de Grondwet. Momenteel worden ieder jaar zo'n 50.000 klachten ingediend.²¹ Deze klachten variëren van lichte tot zware klachten over mensonterende detentieomstandigheden. Dit laatste onderwerp wordt in het vervolg van dit onderzoek nader uitgewerkt. Allereerst wordt aandacht besteed aan de betekenis en afbakening van artikel 3 EVRM dat centraal staat in dit onderzoek.

2.3. De strekking van artikel 3 EVRM

Artikel 3 EVRM is een absoluut recht, wat betekent dat in geen enkele omstandigheid een beperking op dit recht mogelijk is. Dit absolute karakter komt tot uitdrukking in artikel 15 lid 2 EVRM.^{22 23} Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) heeft het absolute karakter van deze bepaling steeds benadrukt.²⁴ Het EHRM heeft daarin ook aangegeven wat dit karakter inhoudt: zelfs in extreme noodsituaties mag geen inbreuk worden gemaakt op een absoluut grondrecht zoals het folterverbod (art. 3 EVRM).²⁵ Het EHRM heeft hier als volgt over geoordeeld;

*The Court reiterates that article 3 of the Convention enshrines one of the most fundamental values of democratic societies. Unlike most of the substantive clauses of the Convention, article 3 makes no provision for exceptions and no derogation from it is permissible under article 15 even in the event of a public emergency threatening the life of the nation.*²⁶

¹⁷ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*.

¹⁸ Art. 1 Gw.

¹⁹ Prof. Mr. P.H. Kooijmans, *Internationaal publiekrecht in vogelvlucht*, p. 91.

²⁰ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

²¹ Prof. Mr. P.H. Kooijmans, *Internationaal publiekrecht in vogelvlucht*, p. 91.

²² EHRM 21 november 2001, nr. 35703/97 (Al-Adsani t. Verenigd Koninkrijk).

²³ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 104.

²⁴ Zie bijv. *Saadi t. Italië* (EHRM 28 februari 2008), nr. 37201/06

²⁵ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 104.

²⁶ *Gäffgen t. Duitsland*, EHRM 1 juni 2010 (GK), nr. 37201/06.

Zoals hierboven omschreven zijn niet alle rechten in het EVRM absolute rechten. Het verdrag geeft bij de meeste rechten namelijk de mogelijkheid om deze onder bepaalde voorwaarden te beperken.²⁷ Maar op het absolute recht van artikel 3 EVRM is het niet mogelijk om een uitzondering te maken, zelfs niet in extreme omstandigheden. De werking van artikel 3 EVRM kan in bepaalde situaties wel enigszins worden gerelativeerd. In de volgende paragraaf vinden we een belangrijk uitgangspunt van zo'n relativering.

2.4. Het minimumniveau voor een schending & proportionaliteitstoets

Het EHRM heeft in vaste rechtspraak ontwikkeld dat een behandeling een 'minimum level of severity' moet bereiken om te kunnen spreken van een door art. 3 EVRM verboden handeling.²⁸ Het EHRM besteedt in het merendeel van zijn uitspraken afzonderlijk aandacht aan de uitleg en de bepaling van de reikwijdte van het EVRM. Het Hof heeft hierbij verschillende beginselen en methoden ontwikkeld die kunnen helpen bij de uitleg van de verschillende verdragsbepalingen.²⁹ Het 'minimum level of severity' is daarvan een voorbeeld. Dit betekent dat zowel voor fysiek als mentaal lijden geldt dat het boven een bepaalde mate van ernst moet uitstijgen, wil art. 3 EVRM in het geding komen.³⁰ Welke mate van ernst dat is kan afhangen van de precieze omstandigheden van het geval, bijvoorbeeld de duur van een wijze van behandelen of de leeftijd en sekse van het slachtoffer.³¹

*'Treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical or mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim, etc'*³²

Wanneer een behandeling dit minimumniveau niet bereikt, valt het buiten de bescherming van het EVRM, tenzij een ander grondrecht van toepassing is.³³ Een voorbeeld waarin de drempel van artikel 3 EVRM volgens het Hof niet is overschreden betreft de zaak van *Budina tegen Rusland*. In deze zaak beweerden gevangenen in Siberië dat ze te dunne kleding hadden gekregen tijdens hun detentie en dat hier in strijd werd gehandeld met de mensenrechten. Het EHRM oordeelde echter dat hier niet het 'minimum level of severity' was bereikt.³⁴

Naast het 'minimum level of severity' speelt de proportionaliteit van een behandeling een belangrijke rol. Hiermee wordt blijkens jurisprudentie bedoelt dat de behandeling niet verder mag gaan dan wat er voor het behalen van een doel nodig is. Hierover vinden we verder in dit onderzoek nadere uitleg in de zaak *Jalloh t. Duitsland* waar de behandeling als disproportioneel werd gezien door het EHRM en zodoende in strijd werd gehandeld met art. 3 EVRM.³⁵ Naast het 'minimum level of severity' heeft het EHRM nog meer beginselen ontwikkeld die verder in in dit hoofdstuk worden besproken.

²⁷ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 97.

²⁸ EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (*Ierland/Verenigd Koninkrijk*).

²⁹ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 104.

³⁰ Tom Barkhuysen, *Grondrechten*, p. 257.

³¹ EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (*Ierland/Verenigd Koninkrijk*).

³² EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (*Ierland/Verenigd Koninkrijk*).

³³ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 105.

³⁴ EHRM 18 juni 2009, (*Budina t. Rusland*).

³⁵ EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (*Jalloh t. Duitsland*).

2.5. Het karakter van artikel 3 EVRM:

In de zaak *Selmouni tegen Frankrijk* heeft het EHRM stevig benadrukt dat artikel 3 EVRM één van de meest fundamentele rechten is waar mensen aanspraak op kunnen maken.³⁶

De korte en krachtige formulering van artikel 3 EVRM luidt als volgt:

*‘Niemand zal worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.’*³⁷

Uit jurisprudentie van het EHRM blijkt dat dit artikel zowel op fysiek als op mentaal lijden betrekking heeft. In de zaak *X en Y tegen Nederland* gaf het EHRM aan dat ‘mental suffering leading to acute psychiatric disturbances falls into the category of treatment prohibited by article 3 of the Convention’, mits het zodanig veroorzaakte lijden zodanig ernstig is dat het binnen het bereik van art. 3 komt.³⁸ Dit betekent dat niet alle overheidsoptreden dat emotionele consequenties heeft voor een bepaald individu zonder meer strijdig is met art. 3 EVRM: het moet gaan om handelingen die ernstig psychisch lijden veroorzaken.³⁹

Art. 3 EVRM verbiedt 3 vormen van handelen: foltering, onmenselijke behandeling of bestraffing en vernederende behandeling of bestraffing. De omstandigheden van een specifiek geval zijn bepalend voor de vraag of een behandeling bestreken wordt door art. 3 EVRM en of deze behandeling aangemerkt moet worden als onmenselijk en/of vernederend dan wel als foltering.

In de zaak *Ireland t. Verenigd Koninkrijk* werd een man ondervraagd die werd onderworpen aan extreme ondervragingstechnieken. In dit arrest zijn de drie gradaties van verboden handelingen onder art. 3 EVRM nader uitgelegd. Het EHRM oordeelde dat bij deze ondervragingstechnieken weliswaar sprake was van onmenselijke en vernederende behandeling, maar niet van foltering.

Uit deze zaak valt af te leiden dat er volgens het EHRM bij foltering sprake moet zijn van ‘*deliberate inhuman treatment causing very serious and cruel suffering*’. Hieruit blijkt dus dat voor het aannemen van foltering opzet is vereist. Daarnaast moet het een behandeling zijn die zeer ernstig en wreed lijden als gevolg heeft gehad.⁴⁰

Verder volgt uit deze uitspraak dat er voor een onmenselijke of vernederende behandeling sprake moet zijn van; ‘*victims feeling of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them and possibly breaking their physical or moral resistance*’.⁴¹ Dit betekent dus dat de vernedering doelbewust wordt toegepast met het doel om iemand fysiek of mentaal te breken.

Uit de zaak van *Tyrer tegen Verenigd Koninkrijk* volgt dat er bij de interpretatie van art. 3 EVRM sprake is van een glijdende schaal. Bij ‘*de gewraakte behandeling of bestraffing*’ moet namelijk worden voldaan aan het eerder genoemde ‘minimum level of severity’ wil het in het bereik van art. 3 EVRM komen. Dit heeft betrekking op de onmenselijke of vernederende behandeling.⁴² Dit neemt echter niet weg dat minder ernstige vormen ook verboden zijn en ook schending van het verdrag opleveren.

³⁶ EHRM 28 juli 1999, nr. 25803/94 (*Selmouni t. Frankrijk*).

³⁷ Art. 3 EVRM.

³⁸ ECieRM 5 juli 1983.

³⁹ Zie daarover nader in de volgende paragraaf.

⁴⁰ EHRM 25 april 1978, nr. 5856/72 (*Tyrer/Verenigd Koninkrijk*).

⁴¹ EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (*Ierland/Verenigd Koninkrijk*), pagina 167.

⁴² EHRM 25 april 1978, nr. 5856/72 (*Tyrer/Verenigd Koninkrijk*).

2.5.1. Foltering

‘Foltering’ is het eerste onderdeel van artikel 3 EVRM. Voor het afbakenen van dit begrip zijn verschillende uitspraken van het EHRM van belang. Een belangrijke zaak voor het afbakenen van het begrip ‘foltering’ is de ‘Griekse zaak’.⁴³ In die tijd werd alvorens de zaak werd behandeld door het EHRM, vooronderzoek gedaan door een zogeheten commissie. Deze commissie sprak zich in de ‘Griekse zaak’ voor het eerst uit over de interpretatie en betekenis van de begrippen uit artikel 3 EVRM. Foltering is volgens deze commissie in ieder geval te beschrijven als een behandeling die ernstig of mentaal of fysiek lijden teweeg brengt.⁴⁴ Voorwaarde is ook dat de behandeling een bepaald doel dient, zoals het ontlocken van informatie of een bekentenis. Het EHRM voegt hieraan toe dat er bij ‘foltering’ sprake moet zijn van opzettelijk handelen. Hierbij is ook de intensiteit van het lijden een belangrijke factor.⁴⁵ In de zaak van *Aksoy tegen Turkije* is goed uitgelegd wanneer er kan worden gesproken van foltering. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er naast de ernst van de mishandeling, ook de opzettelijkheid van het handelen een rol speelt.⁴⁶ Ook in andere gevallen kan worden geoordeeld dat er sprake is van foltering, zo ook in de zaak *Aydin tegen Turkije*. In deze zaak is een 17-jarig meisje tijdens haar detentie ernstig mishandeld. Zij werd tijdens haar drie dagen durende detentie in een autoband rondgedraaid en met een hoge drukspuit natgespoten. Vervolgens werd zij geblinddoekt in een detentiekamer opgesloten en door een bewaarder verkracht. De cumulatie van fysieke en mentale mishandelingen, de sekse en leeftijd, het doel van de mishandeling en de ernst van het toegebrachte leed hebben ertoe geleid dat er volgens het EHRM sprake was van foltering. De verkrachting van een gedetineerde door een bewaarder werd zodanig vernederend geacht dat het Hof tot dat oordeel kwam.⁴⁷

Ook in de zaak *Salman tegen Turkije* hebben we gezien wanneer een bepaalde handeling als ‘foltering’ wordt aangemerkt.⁴⁸ Tijdens het verhoor van de heer Salman werden verschillende technieken gebruikt om hem tot bepaalde uitspraken te dwingen. Zo werd deze verdachte in ijskoud water ondergedompeld en werd hij geslagen tegen zijn borst. Hiernaast werd de verdachte onderworpen aan oude marteltechniek; het slaan tegen de voetzolen. Het EHRM oordeelde hier dat er sprake is geweest van opzettelijk handelen dat ernstig fysiek lijden als gevolg kan hebben gehad. Daarmee kwalificeerde het Hof de behandeling als foltering en dus in strijd met artikel 3 EVRM. Uit deze zaak valt ook af te leiden dat het Hof een hoge drempel van fysiek lijden hanteert voor de kwalificatie ‘foltering’.

⁴³ ECRM 5 november 1969 (report), Denemarken, Noorwegen, Zweden en Nederland t. Griekenland, Yearbook of the European Convention on Human Rights, Nijhoff 1972.

⁴⁴ ECRM 5 november 1969 (report), Denemarken, Noorwegen, Zweden en Nederland t. Griekenland.

⁴⁵ J. de Lange, Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland, p. 70.

⁴⁶ EHRM 18 december 1996, (aksoy/turkije).

⁴⁷ EHRM (GK) 25 september 1997, nr 23178/94 (aydin/Turkije).

⁴⁸ EHRM 27 juni 2000, nr. 21986/93 (Salman/Turkije)

2.5.2. 'Onmenselijke behandeling of bestraffing'

Het EHRM heeft in de *Griekenland-zaak* bepaald dat ook een onmenselijke behandeling of bestraffing schending van artikel 3 EVRM kan opleveren.⁴⁹

'any definition of the provision of Article 3 of the Convention must start from the notion of inhuman treatment.'

De term onmenselijke behandeling of bestraffing is volgens rechtsgeleerde De Lange door het EHRM onderbelicht gebleven. Wanneer het EHRM oordeelt dat er sprake is van een onmenselijke behandeling ontbreekt het vaak aan een nadere motivering, zo stelt De Lange.⁵⁰ Desalniettemin kunnen volgens De Lange twee conclusies getrokken worden. Ten eerste dat het toegebrachte leed niet een drempel overschrijdt, waarna van foltering kan worden gesproken.⁵¹ En ten tweede dat 'onmenselijke behandeling' het richtsnoer is bij het al dan niet kwalificeren van een behandeling als 'vernederend'. Wanneer een behandeling niet ernstig genoeg is om door te gaan voor 'onmenselijk' zal die behandeling wel binnen het bereik van de kwalificatie 'vernederend' kunnen komen.

In rechtspraak van het EHRM is de onmenselijke behandeling en vernederende behandeling soms lastig te onderscheiden. Uit de zaak *Kudla vs Polen* valt af te leiden dat bij constatering van onmenselijk handelen kan worden volstaan met een mildere vorm van toegebracht leed.⁵² Ook volgt uit deze uitspraak dat er wordt gekeken naar de omstandigheden van het geval. Opzet is geen voorwaarde voor de kwalificatie 'onmenselijk handelen'. Dit in tegenstelling tot foltering waarbij wel aan dit vereiste moet worden voldaan. Rechtsgeleerde auteurs Evans en Morgan stellen dat onmenselijke behandeling het minst ontwikkelde begrip van artikel 3 EVRM is.⁵³ De schaal die wordt gehanteerd bij het bepalen van de toepasselijke kwalificatie is glijdend. Als het toegebrachte leed niet zodanig is dat er van foltering kan worden gesproken, is er meestal wel sprake van 'onmenselijke behandeling'.⁵⁴

Ook het doel en de proportionaliteit van een behandeling speelt blijkens rechtspraak van het EHRM een belangrijke rol. In de zaak *Jalloh tegen Duitsland* werd iemand ervan verdacht een plastic zakje met cocaïne te hebben ingeslikt tijdens een onderzoek.⁵⁵ Jalloh weigerde vervolgens braakmiddel in te nemen. Als gevolg hiervan werd hij door vier agenten vastgehouden en werd er via een slangetje door zijn neus braakmiddel en een zoutoplossing toegediend. Het EHRM oordeelde hier dat deze behandeling niet als proportioneel kon worden gezien aangezien het om een straatdealer ging. Bovendien hadden de agenten van het EHRM ook kunnen wachten tot het moment dat het zakje cocaïne op de natuurlijke manier uit het lichaam kwam. Derhalve oordeelde het Hof dat hier sprake was van een onmenselijke en vernederende behandeling in de zin van artikel 3 EVRM.⁵⁶

⁴⁹ J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, p. 79.

⁵⁰ J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, p. 79.

⁵¹ EHRM 13 november 2003, nr. 23145/93 (Elci e.a. t. Turkije).

⁵² 4 J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, p. 78.

⁵³ M. Evans en R. Morgan, *Preventing torture. A study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*.

⁵⁴ 7 J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, p. 79.

⁵⁵ EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh t. Duitsland).

⁵⁶ EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh t. Duitsland).

2.5.3. 'Vernederende behandeling of bestraffing'

De ondergrens van artikel 3 EVRM wordt gevormd door de vernederende behandeling. Het EHRM spreekt in de 'Griekse zaak' van 'gross humiliation' van het slachtoffer. Ook hierbij moet een drempelniveau van ernst zijn bereikt.⁵⁷

Het EHRM heeft in de zaak *East African Asians tegen het Verenigd Koninkrijk* het volgende gesteld:

the general purpose of this provision is to prevent interferences with the dignity of man of a particularly serious nature. It follows that an action, which lowers a person in rank, position, reputation or character, can only be regarded as 'degrading treatment' in the sense of article. 3, where it reaches a certain level of severity'.⁵⁸

In de zaak *Tyrer vs Verenigd Koninkrijk* wordt door het EHRM toegelicht dat iedere straf op zichzelf een element van vernedering omvat. Echter, om te kunnen spreken van vernedering als bedoeld in artikel 3 EVRM, moet die vernedering verder gaan dan bij 'normale' straffen. Er moet een overschrijding een minimale ernst plaats hebben gevonden die verder gaat dan inherent is aan de straf.⁵⁹ Ook hier is het weer afhankelijk van de omstandigheden per geval zoals we al zagen bij de onmenselijke behandeling.

2.6. Beginselen EHRM m.b.t. detentieomstandigheden

Het EHRM heeft op het gebied van detentieomstandigheden verschillende beginselen ontwikkeld die worden gebruikt bij de beoordeling van detentiezaken. Deze worden hieronder weergegeven.

2.6.1. Eerbiediging van de menselijke waardigheid:

De Nederlandse staat heeft de zorgplicht om een persoon die wordt vastgehouden met eerbiediging van de menselijke waardigheid te behandelen. Dit uitgangspunt geldt niet alleen voor gevangenen, maar voor alle instanties waar mensen van hun vrijheid worden beroofd.⁶⁰

'Under Article 3 of the convention State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for his human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject him to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and that, given the practical demands of imprisonment, his health and well-being are adequately secured by, among other things, providing him with the requisite medical assistance'.⁶¹

2.6.2. Noodzakelijk geweld bij arrestatie of tijdens detentie:

Het EHRM heeft een algemeen uitgangspunt wat betreft art. 3 EVRM *'irrespective of the victim's conduct'*.⁶² Het EHRM oordeelt dat bij iemand die van zijn vrijheid is beroofd, het gebruik van fysiek geweld dat niet strikt noodzakelijk is, in strijd is met art.3 EVRM. Het EHRM aanvaardt dus dat gebruik van geweld in enige mate mag worden toegepast tegen arrestanten die zich verzetten of proberen te ontsnappen. Echter zal dit geweld nooit verder mogen gaan dan noodzakelijk is.⁶³

⁵⁷ EHRM 30 september 2004, nr. 50222/00 (Krastanov t. Bulgarije).

⁵⁸ J. de Lange, Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland, p. 82.

⁵⁹ EHRM 25 april 1978, 5856/72 (Tyrer t. Verenigd Koninkrijk).

⁶⁰ Tom Barkhuysen, *Grondrechten*, p. 255.

⁶¹ O.m. EHRM 12 maart 2003, nr. 46221/99 (Ocalan/Turkije).

⁶² EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (Ierland/Verenigd Koninkrijk).

⁶³ Tom Barkhuysen, *Grondrechten*, p. 255.

Er zijn veel gevallen waarin mishandeling tijdens detentie heeft plaatsgevonden. Een belangrijk voorbeeld is de 'klassieker' *Tomasi tegen Frankrijk*. Hier werd een man verdacht van terroristische activiteiten voor de Corsicaans afscheidingsbeweging. Deze man werd tijdens de twee dagen hechtenis door bewaarders geslagen en geschopt. Ook werd hij gedwongen langdurig te blijven staan zonder ondersteuning met zijn armen geboeid op zijn rug. Ook werd hij naakt voor een open raam geplaatst. Ondanks het belang van de strijd tegen terrorisme achtte het Hof dit in strijd met artikel 3 EVRM.⁶⁴

2.6.3. De cumulatieve benadering van detentieomstandigheden:

De omstandigheden van detentie vormen een belangrijk onderwerp als het gaat om artikel 3 EVRM.⁶⁵ Wanneer er sprake is van een klacht maakt het EHRM bij beoordeling hiervan gebruik van een cumulatieve benadering. Dit wil zeggen dat verschillende omstandigheden niet alleen op zichzelf worden bekeken en beoordeeld, maar ook in combinatie met elkaar. De detentieomstandigheden werden door het EHRM voor het eerst binnen het toepassingsbereik van artikel 3 EVRM gebracht in de zaak *Dougoz tegen Griekenland*.⁶⁶

Een andere belangrijke zaak in het kader van cumulatieve detentieomstandigheden is de zaak *Rohde tegen Denemarken*. Rohde werd in een Deense gevangenis bijna een jaar eenzaam opgesloten (isoleercel) nadat hij ervan werd verdacht 5684 kg cocaïne te hebben gesmokkeld. In deze zaak werd gepleit dat hier door de Deense autoriteiten is gehandeld in strijd met artikel 3 EVRM aangezien zo de verdachte zo lang aan eenzame opsluiting werd onderworpen. Echter moest er volgens het Hof naar alle omstandigheden worden gekeken. Die omstandigheden werden beoordeeld als normale, bij detentie gebruikelijke omstandigheden. Er was sprake van een ruime cel met tv, er was de mogelijkheid om te sporten, er konden boeken geleend worden, er konden lessen gevolgd worden. Verder kon er kennis worden genomen van het nieuws. Bovendien was er een maatschappelijk werker, fysiotherapeut, dokter en verpleegkundige aanwezig. De gedetineerde kon bezoek krijgen van zijn advocaat en familie. Gezien die omstandigheden oordeelde het EHRM dat hier niet in strijd werd gehandeld met artikel 3 EVRM.

In de zaak *Piechowicz tegen Polen* kwam het EHRM, gezien de detentieomstandigheden, echter tot een ander oordeel.⁶⁷ In deze zaak ging het om een Poolse gevangenis waar de meest gevaarlijke gedetineerden werden geplaatst in een zeer streng regime. Ook hier was sprake van eenzame opsluiting, geen contact met andere gedetineerden, stelselmatige visitaties en continue cameratoezicht op cel. Het Hof achtte al deze maatregelen in deze gevangenis niet noodzakelijk om de veiligheid te waarborgen. Gelet op de verschillende omstandigheden (cumulatief) oordeelde het EHRM dat er hier wel sprake was van een schending van artikel 3 EVRM.

De zaak van *Lorsé tegen Nederland* heeft betrekking gehad op het EBI-regime. In 2003 klaagden twee gedetineerden over het stelselmatige visitatiebeleid van de EBI. De twee gedetineerden werden door het Hof in het gelijk gesteld.⁶⁸ Het stelselmatige visiteren van gedetineerden gedurende een periode van 6 jaar werd in combinatie met alle andere maatregelen van de EBI als een schending van artikel 3

⁶⁴ Tom Barkhuysen, *Grondrechten*, p. 255.

⁶⁵ O J. de Lange, *Detentie gerenommeerd*, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008.

⁶⁶ EHRM 6 maart 2001, nr. 40907/98 (*Dougoz/Griekenland*).

⁶⁷ EHRM 17 april 2012, nr. 20071/01 (*Piechowicz/Polen*).

⁶⁸ EHRM 4 februari 2003, nr. 52750/99 (*Lorsé e.a./ Nederland*); EHRM 4 februari 2003, nr. 50901/99 (*Van der Ven/Nederland*).

EVRM gezien. Het visitatiebeleid is naar aanleiding van de uitspraken van het Europese Hof aangepast.⁶⁹

2.6.4. Limited Social Isolation

Naast de cumulatieve benadering van het EHRM speelt het begrip ‘Limited Social Isolation’ een belangrijke rol bij het oordeel over geïsoleerde detentie. ‘Limited Social Isolation’ betekent dat er sprake is van een bepaalde sociale isolatie, maar niet van totale isolatie.⁷⁰

In de zaak *Ramirez Sanchez tegen Frankrijk* ging het over een zaak waarin verdachte Ramirez Sanchez tot een levenslange gevangenisstraf werd veroordeeld in een extra zwaar regime.⁷¹ De reden hiervoor was de moord op drie politieagenten in 1975. Ramirez Sanchez werd als vluchtgevaarlijk aangemerkt en had om deze reden acht jaar in eenzame detentie doorgebracht. Hierbij mocht hij zijn cel slechts twee uur per dag verlaten en had hij geen contact met andere gedetineerden. Het EHM voerde aan dat hij bezoek kreeg en zijn recreatie bestond uit het lezen van kranten en het kijken van televisie. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er net als in de zaak *Rohde tegen Denemarken* sprake was van ‘a limited social isolation’, maar dat aardoor de grenzen van artikel 3 EVRM niet automatisch waren overschreden. Zoals gezien in de uitspraak van van *Piechowicz tegen Polen* volgt ook uit deze zaak dat er sprake moet zijn van een veelheid van omstandigheden die samen een onmenselijke of vernederende behandeling kunnen opleveren (cumulatieve benadering).

2.7. Slot

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de opbouw van de basisprincipes van het EVRM en in het bijzonder artikel 3 EVRM. Ook wordt er dieper ingegaan op wat het EHRM hierover in rechtspraak heeft bepaald en welke beginselen hierbij van toepassing zijn. In het volgende hoofdstuk zal worden ingegaan op de vraag hoe het specifieke EBI-regime er, in het licht van dit onderwerp, eruit ziet op basis van literatuuronderzoek.

⁶⁹ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013, p. 20.

⁷⁰ EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (*Ramirez Sanchez/Frankrijk*).

⁷¹ EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (*Ramirez Sanchez/Frankrijk*).

Juridisch Kader:

Hoofdstuk 3 – Het huidige EBI-regime:

3.1. Inleiding:

Op de Minister van Justitie rust, via de directeur van de penitentiare inrichting, de verantwoordelijkheid voor de gezondheid van de gedetineerden tijdens hun detentie. Die verantwoordelijkheid speelt eens te meer wanneer de gedetineerde niet meer in beslissende mate in staat is voor zichzelf te zorgen.⁷² Een ex-gedetineerde uit de EBI zegt in een interview in 2004 dat justitie een gangster van hem heeft gemaakt.⁷³ In dit hoofdstuk zal het huidige regime worden uiteengezet aan de hand van wet- en regelgeving, onderzoeksrapporten van het WODC, een rapport van de inspectie voor de sanctietoepassing, rapporten van het CPT en rapporten van mensenrechtenorganisatie 'Amnesty International'.⁷⁴ Ook worden er anonieme interviews gebruikt met ex-gedetineerden. Er zal dieper worden ingezoomd op de onderwerpen die in dit onderzoek centraal staan; visitatie, (sociale) isolatie en de bezoeksregeling in dit regime.

3.2. Visitatiebeleid

Het karakter van de EBI vergt per definitie een (zeer) hoge mate van controle, waarbij aan de directeur vele mogelijkheden en bevoegdheden worden toegekend. Het recht van gedetineerden op onaantastbaarheid van het lichaam, zijn kleding, de van zijn lichaam afgescheiden stoffen en zijn verblijfsruimte (art. 3 EVRM en art. 11 Gw) kan in dit geval worden beperkt op grond van de bepalingen van hoofdstuk VI van de PBW. De meest voorkomende maatregelen zijn identiteitsvaststelling, onderzoek aan het lichaam, onderzoek in het lichaam, urinecontrole, cel-inspectie en boeienregime.⁷⁵ In het kader van dit onderzoek zal met name het onderzoek aan en in het lichaam worden besproken.

Op grond van art. 29 PBW is de directeur (en namens hem de PIW'er) van de inrichting bevoegd een gedetineerde bij binnenkomst of verlaten van de inrichting, voorafgaand aan of na afloop van bezoek of wanneer dit noodzakelijk wordt geacht in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting, aan zijn lichaam of aan zijn kleding te onderzoeken. Het meer ingrijpende onderzoek aan het lichaam van de gedetineerde wordt ook wel visiteren genoemd. Bij het visiteren wordt onderzoek gedaan in de openingen en holtes van het lichaam van gedetineerden.⁷⁶

In de praktijk worden deze bevoegdheden uitgeoefend door de PIW'ers. Bij voorkeur worden hierbij mannen door mannen gecontroleerd en vrouwen door vrouwen. Blijkens het inspectierapport vindt visitatie plaats bij gedetineerden die zich voor het eerst melden bij de inrichting en bij gedetineerden die op verlof zijn geweest. Visitatie kan ook plaatsvinden na relatiebezoek. In geval van bezoek zonder toezicht, visiteert het personeel de gedetineerde altijd.⁷⁷

⁷² Dienst Justitiële Inrichtingen, Zorg en begeleiding.

⁷³ 5 H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁷⁴ Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011

⁷⁵ 5 H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁷⁶ 5 H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁷⁷ Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011.

De gedetineerden zelf ervaren visitatie als de meest vergaande schending van hun lichamelijke integriteit.⁷⁸ In art. 6.4 van de huisregels van de EBI staat dat gedetineerden in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting op elk moment aan hun lichaam en kleding kunnen worden onderzocht. Gedetineerden moeten dan ten overstaan van enkele PIW'ers hun broek laten zakken waarbij kniebuigingen moeten worden gemaakt. Op deze manier kan worden gecontroleerd of een gedetineerde iets in zijn anus zou hebben gestopt, hetgeen door gedetineerden als zeer vernederend wordt ervaren.⁷⁹ Tegenwoordig wordt nog gevisiteerd wanneer een gedetineerde bezoek heeft gehad of zelf op bezoek is geweest.⁸⁰ Voor de veranderingen in 2003 werden er heel veel beklagzaken door gedetineerde ingediend. Tegenwoordig worden er minder beklagzaken ingediend en hieruit valt af te leiden dat dit controlemiddel tegenwoordig dus minder wordt toegepast dan vroeger.⁸¹ Echter betekent dit niet dat er op dit vlak niet meer in strijd wordt gehandeld met artikel 3 EVRM. Hoewel het aantal visitaties sinds 2003 dus is terug gedrongen blijft het ondergaan van visitaties voor gedetineerden onverminderd vernederend, zeker wanneer wordt gevisiteerd zonder (schijnbaar) directe aanleiding.⁸²

CPT:

Het Europees Comité ter preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (hierna te noemen: CPT) heeft in 1997 en 2002 al onderzoek gedaan naar het EBI-regime en het visitatiebeleid.⁸³ Het CPT bestaat uit onafhankelijke en onpartijdige leden afkomstig uit verschillende professionele disciplines, zoals juristen, artsen en specialisten op het gebied van politieaangelegenheden en het gevangeniswezen. Het doel van het CPT is door middel van bezoeken toezicht houden op de behandeling van mensen die van hun vrijheid beroofd zijn.⁸⁴ Zo monitort het CPT situaties die aanleiding kunnen geven tot mogelijk mensonwaardige detentie. Op basis van onderzoek en door toezicht doet het CPT aanbevelingen voor veranderingen.⁸⁵ Deze aanbevelingen van het CPT worden zeer serieus genomen door het EHRM. Zo was de cumulatieve benadering van detentieomstandigheden afkomstig uit aanbevelingen van het CPT in de zaak *Dougoz tegen Griekenland*.⁸⁶

Intussen worden gedetineerden ondanks de aanscherping van het visitatiebeleid in 2003 nog steeds veel gevisiteerd. Uit onderzoek van het WODC en uit onderzoeken van het CPT blijkt dat gedetineerden worden gevisiteerd wanneer zij in contact zijn gekomen met familie of raadsman. Daarnaast worden gedetineerden standaard gevisiteerd als ze een ruimte hebben bezocht waar zich

⁷⁸ Interview anonieme ex gedetineerde (WODC).

⁷⁹ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁸⁰ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁸¹ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁸² H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁸³ E. Brems e.a., *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 11.

⁸⁴ E. Brems e.a., *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, Antwerpen: Intersentia 2005, p. 11.

⁸⁵ Explanatory Report to the convention for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment. CPT/Inf/C (89) 1 [EN] (Part 2) – Strasbourg, 26.XI.1987.

⁸⁶ Second General Report, CPT/Inf (92)3, par. 50.

mogelijk gevaarlijke voorwerpen kunnen bevinden, zoals bijvoorbeeld een keuken.⁸⁷ Het CPT heeft in een rapport van 2017 zich algemeen uitgelaten over dit visitatiebeleid. In dit rapport beveelt het CPT Nederland nogmaals aan om het visitatiebeleid te herzien, omdat een visitatie gezien kan worden als een vernederende maatregel (en daarmee als strijdig met art. 3 EVRM).

Amnesty International:

In een recent rapport van 2017 oordeelt mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat er in Vught sprake is van schending van mensenrechten.⁸⁸ Deze organisatie interviewde 50 mensen, veelal ex gedetineerden, officieren en advocaten. Het belangrijkste dat ook hier uit voortkomt is een beeld waarin gedetineerden bijvoorbeeld 15 dagen lang 22 uur of meer per dag op cel zitten zonder contact met anderen.

Voormalig EBI gedetineerden herinneren zich de visitaties nog goed. Een gedetineerde die tussen 2011 en 2013 in de EBI vast zat legt het uit; “ze vertellen je dat je al je kleding moet uittrekken.” De mannelijke gedetineerden moesten hierbij hun scrotum optillen en moesten voorover buigen zodat de PIW’ers konden inspecteren of er niets in hun anus werd verborgen. Bij een dergelijk onderzoek waren altijd minstens twee bewaarders aanwezig. “Toen ze me doorzochten ga ik op dat moment aan dat ik liever wilde sterven dan dat ik op deze manier onderzocht werd. Het is ... heel moeilijk om het uit te leggen. Het is gewoon...het voelt alsof je verkracht wordt. Het is heel vernederend.”⁸⁹

3.3.(Sociale)isolatie:

Op grond van artikel 47 lid 1 PBW heeft iedere gedetineerde recht op arbeid binnen de inrichting. Dat recht is echter buiten werking gesteld in de EBI omdat volgens de directie het niet verenigbaar is met (het doel van) het regime.⁹⁰

Naast artikel 47 PBW bepaalt artikel 48 PBW dat gedetineerden recht hebben op het kennis nemen van het nieuws, het gebruik van een bibliotheekvoorziening, het volgen van onderwijs en de deelname aan educatieve activiteiten. Artikel 49 PBW geeft het recht op recreatie en buitenlucht. In verband met de rigide veiligheidseisen binnen de EBI, die zijn toegespitst op deze speciale categorie van gedetineerden, is er binnen de EBI echter geen vast patroon van activiteiten. Dit heeft alles te maken met het ontmoedigen van ontsnappingspogingen.⁹¹ De activiteiten van de dag worden iedere ochtend aan de EBI-gedetineerde doorgegeven.⁹² Maar zou bijvoorbeeld de gedetineerde weten dat hij *elke* dag tussen 15.00 en 16.00 wordt gelucht, dan zou dat behulpzame informatie kunnen zijn bij het beramen van een ontsnapping.

Het luchten van de gedetineerden gebeurt in een afgeschermd kooi, minimaal gedurende 1 uur per dag. Sporten kan onder leiding van een sportinstructeur die achter glas staat en instructies geeft via een intercom. Dit kan twee keer per week drie kwartier.⁹³ Ook hebben gedetineerden recht op

⁸⁷ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

⁸⁸ Amnesty International, *Human rights violations in dutch high-security prisons in the context of counterterrorism*, Amsterdam: Amnesty International Netherlands and Opens Society Foundations.

⁸⁹ Interview with C., 7 December 2016.

⁹⁰ Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011, p. 99

⁹¹ S. Struijk, ‘De EBI anno 2015: valse lucht of frisse lucht?’, *Sancties* 2015/3, p. 12-21

⁹² Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011, p. 100.

⁹³ Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011, p. 100.

recreatietijd. Dit is 1 uur per dag op doordeweekse dagen en 2 uur per dag in het weekend. Tijdens de recreatietijd kunnen de gedetineerden gebruik maken van een fitnesshal of een kamer met tv en kranten. Ook is er op de luchtplaats een tafeltennistafel en een volleybalnet waar gebruik van kan worden gemaakt. Bovendien kunnen ze gebruik maken van de keuken. Echter, de meeste tijd van hun straf zitten de gedetineerden op hun cel. Het is niet ongebruikelijk wanneer een gedetineerde 21 uur per dag op zijn cel doorbrengt. Er is geen bibliotheek in de EBI aanwezig, maar boeken kunnen wel worden besteld.⁹⁴

Op grond van art. 50 lid 1 PBW is de directeur van de EBI bevoegd om disciplinaire straffen op te leggen wanneer een gedetineerde zich schuldig maakt aan feiten die onverenigbaar zijn met de orde of de veiligheid in de inrichting.⁹⁵ In de EBI geldt dat op grond van art. 51 lid 1 PBW disciplinaire straffen kunnen worden opgelegd, waaronder opsluiting in een strafcel voor ten hoogste twee weken. In de artikelen 50 tot en met 55 van de PBW wordt dit nader uitgewerkt. Hierin staan bijvoorbeeld bepalingen dat een gedetineerde kan worden uitgesloten van het deelnemen aan activiteiten. En als een gedetineerde voor meer dan 24 uur wordt opgesloten in een strafcel, dan moet een arts daarvan op de hoogte worden gesteld.

Naast de strafcel kan een gedetineerde bij wijze van ordemaatregel ook geplaatst worden in een zogeheten 'afzonderingcel'. Bij het bepalen van de noodzaak voor die maatregel geldt een lage drempel voor de voorwaarden waaraan moet worden voldaan en heeft de directeur een vergaande discretionaire bevoegdheid. Voorwaarde is dan slechts dat sprake is van 'noodzakelijk(heid) in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting dan wel van een ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming', of een van de andere gronden genoemd in artikel 23 PBW. Op grond van artikel 24a en 51a PBW kan de directeur bepalen dat, ter bescherming van de geestelijke of lichamelijke toestand van de gedetineerde, hij dag en nacht door middel van een camera wordt geobserveerd. In de artikelen 7 en 8 van de EBI-huisregels worden de ordemaatregelen en disciplinaire straffen geregeld. Er wordt bijvoorbeeld bepaald dat gedetineerden tijdens verblijf in een straf- of afzondering-cel van rijkswegge verstrekte kleding dragen. De directeur is tevens bevoegd om contact met de buitenwereld te beperken of zelfs stop te zetten. Afhankelijk van zijn gedrag en zijn psychische gesteldheid mag de gedetineerde gebruik maken van aanwezige lectuur.

CPT:

Het CPT heeft voor extra beveiligde regimes een aantal criteria ontwikkeld.⁹⁶ Zo spreekt het CPT van een '*relatively relaxed regime*'. Hiermee wordt bedoeld dat de strenge veiligheidsmaatregelen enigszins gecompenseerd moeten worden. Een gevarieerd en uitdagend activiteitenaanbod en de mogelijkheid je binnen de PI vrij naast elkaar te kunnen bewegen zijn hier voorbeelden van. Een gevarieerd activiteitenprogramma is van groot belang in een zwaar regime als de EBI. Juist vanwege het feit dat deze detentieomgeving mogelijk gevolgen kan hebben op de gezondheid van gedetineerden. Uit onderzoek van het CPT blijkt dat binnen de EBI geen enkele vorm van arbeid wordt verricht. Ook volgt uit dit onderzoek dat de EBI niet gericht is op re-integratie en resocialisatie. Er is geen reclasseringscontact of de mogelijkheid om een zelfstudie te doen.⁹⁷ Verder stelt het CPT

⁹⁴ Inspectie voor de sanctietoepassing, Inspectierapport Doorlichting PI Vught, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011, p. 100.

⁹⁵ Art. 50 lid 1 PBW.

⁹⁶ CPT/Inf (93) 15, Netherlands, par. 90.

⁹⁷ CPT/Inf(2002) 30, Netherlands, par. 39.

dat het belang van contact tussen gedetineerden en personeel niet mag worden onderschat. Ook is het belangrijk dat er ruimte is voor arbeid en educatie.

Amnesty International:

Gevangenisautoriteiten hebben de discretionaire bevoegdheid om per dag te bepalen of en in welke mate met wie een gedetineerde in de buitenlucht mag deelnemen aan groepsactiviteiten.⁹⁸ Over het algemeen zeggen de gedetineerden dat ze maar een uur per dag buiten hun cel mogen luchten en één tot twee uur per dag op vrijwillige basis deel kunnen nemen aan activiteiten, zoals sporten, bidden of koken. Behoudens deze activiteiten biedt de EBI weinig stimulerende onderwijs- en werkmogelijkheden met andere gedetineerden.⁹⁹

⁹⁸ Artikel 22, tweede lid, van de Penitentiary Principles Act; huisregels, TA De Schie en TA Vught, para. 2.1.

⁹⁹ De directeur, die hierover advies kreeg van de GRIP, controleerde de groepsdynamiek binnen de gevangenis met als doel verdere 'radicalisering', rekrutering en groepsbinding te belemmeren. Artikel 22, tweede lid, Wet op de penitentiaire beginselen en de bijbehorende toelichting. Zie ook Veldhuis et al.

3.4. Bezoekregeling

Er gelden in de EBI strikte regels voor het contact met de buitenwereld, gericht op het bereiken van een optimum tussen het beperken van maatschappelijk risico's (vluchtgedrag) en de kwetsbaarheid van de beveiliging van de EBI. Dit vergt dat alle contacten die de gedetineerden met de buitenwereld onderhouden volledig controleerbaar moeten zijn.¹⁰⁰

Het gebruik van een glazen wand vormt een belemmering voor het opbouwen van een normale relatie tussen gedetineerde en personeel.¹⁰¹ Ook wordt er constant meegeluisterd en is er een PIW'er aanwezig bij het bezoek. Eénmaal per maand mag er 'open' bezoek worden ontvangen. Het enige contact dat hier wordt toegelaten is een hand. Om deze reden willen gedetineerden soms helemaal geen bezoek meer ontvangen.¹⁰²

Uit onderzoek van het WODC komt naar voren dat gedetineerden vooral lijden onder de inbreuk die op hun privacy wordt gemaakt. Het gebrek aan privacy en de inbreuken op intimiteit en geest zijn volgens de respondenten de ergste beperkingen onder het strenge regime. In interviews van het WODC wordt door gedetineerden gesproken over het feit dat zij continue zijn blootgesteld aan de ogen en oren van gevangenispersoneel.¹⁰³ Voor vertrouwelijkheid en intimiteit tussen gedetineerden en geliefden is geen plaats. Het Bureau Inlichtingen en Veiligheid (hierna: BIV) leest alle correspondentie van en naar gedetineerden. Daarnaast worden alle gesprekken van gedetineerden opgenomen en wordt overal verslag van gemaakt. Het doel van dit live meeluisteren is dat een gesprek altijd moet kunnen worden afgebroken als hier aanleiding voor is.¹⁰⁴ Dit gehele pakket van vrijheidsbeperkende maatregelen is voor de gedetineerden een voortdurende bron van ergernis en frustratie.

In het beperkte EBI- regime mogen gedetineerden met hooguit drie andere gedetineerden buiten de cel contact hebben. Maar niet alleen de contacten binnen de gevangenis zijn beperkt, ook de contacten met de buitenwereld worden sterk gereguleerd.¹⁰⁵ Gedetineerden in de EBI zien soms maandenlang geen andere gedetineerden waardoor ze in een sociaal isolement raken. Zo resteren en alleen contacten met PIW'ers of advocaten.¹⁰⁶

CPT:

Ook het CPT is kritisch over sommige maatregelen binnen de EBI, waaronder het gebruik van een glazen wand, de beperking van contacten met de buitenwereld en het constant meeluisteren met het bezoek. In 1997 en in 2002 heeft het CPT geconcludeerd dat de detentieomstandigheden binnen de EBI 'armoedig' en onmenselijk waren. Ook stelde het CPT hier vast door het regime zo te handhaven gevaarlijke gedetineerden mogelijk alleen maar gevaarlijker zouden worden.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Inspectie voor de sanctietoepassing, Inspectierapport Doorlichting PI Vught, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011

¹⁰¹ CPT/Inf(98) 15, Netherlands, par. 64.

¹⁰² CPT/Inf(98) 15, Netherlands, par. 66.

¹⁰³ H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

¹⁰⁴ 5 H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

¹⁰⁵ 5 H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

¹⁰⁶ 5 H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

¹⁰⁷ CPT/Inf(98) 15, Netherlands, par. 69.

Amnesty International:

In interviews met Amnesty vertellen voormalig gedetineerden dat ze pas toestemming voor familiebezoek kregen na antecedentenonderzoek van die bezoekers. Deze screenings kunnen volgens huisregels van de EBI dan wel 2 maanden duren.¹⁰⁸ Een ex gedetineerde die in 2010 voor 2 maanden in de EBI zat, vertelde in 2016 dat hij zijn familie niet kon bellen en geen bezoek kon krijgen tot zijn achtste week van detentie. Dit betekende dat hij die twee maanden met niemand contact had en 22 uur per dag op zijn cel bleef.¹⁰⁹

Een andere gedetineerde legt uit hoe het oppervlakkige contact met zijn vrouw resulteerde in het feit dat hij totaal vervreemd raakte van haar. “Je hebt geen enkele band meer met je familie”.¹¹⁰ De strikte maatregelen van de EBI dragen enorm bij tot een diep gevoel van isolatie. Uit andere interviews met voormalig gedetineerden blijkt dat ze, door de strikte veiligheidsmaatregelen, weigerden hun familieleden persoonlijk te ontmoeten om vernedering en invasieve lichaamscontroles te voorkomen.¹¹¹ Bovendien vertellen de gedetineerden dat ze hun bezoek alleen achter een glazen wand mochten zien, die geen fysiek contact toelaat, wat de isolatie nog erger maakte voor hen.

3.4. Slot:

In dit onderzoek en specifiek in dit hoofdstuk zijn de drie kernpunten van het onderzoek, visitatiebeleid, (sociale) isolatie en de bezoeksregeling uiteengezet. Dit is gebeurd op basis van de PBW, de huisregels van de EBI, onderzoek van het WODC, rapporten van het CPT en Amnesty International en op basis van eerdere interviews met (ex) gedetineerden. Daarbij kan zich de indruk opdringen dat sommige aspecten van het EBI-regime op (of over) het randje zijn vanuit het oogpunt van mensenrechten. Of – en waar – de Europese rechter dat ook zo ziet, zien we in het volgende hoofdstuk.

¹⁰⁸ Huisregels, TA De Schie en TA Vught, para. 3.8: screeningsprocedures duren in principe maximaal twee weken voor een in Nederland gevestigde persoon, maar voor niet in Nederland gevestigde personen maximaal twee maanden.

¹⁰⁹ Interview with E., 3 January 2016 (Amnesty International).

¹¹⁰ Interview with F., 4 January 2017. (Amnesty International).

¹¹¹ Zie Invasive Body-zoekopdrachten en respect voor menselijke waardigheid en andere rechten (Amnesty International).

Hoofdstuk 4 – Het EBI-regime in het licht van de jurisprudentie van het EHRM

4.1 Inleiding:

In hoofdstuk 2 zijn de belangrijkste beginselen die het EHRM hanteert in zijn toepassing van artikel 3 EVRM. In hoofdstuk 3 Daarnaast zijn de belangrijkste beginselen van het EHRM besproken die betrekking hebben op detentieomstandigheden. In hoofdstuk 3 zijn in het kader van de detentieomstandigheden het visitatiebeleid, (sociale) isolatie en de bezoekenregeling in de praktijk van de EBI besproken.

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de criteria en de eisen die worden gesteld door het EVRM zoals toegepast door het EHRM, worden gekeken of deze aspecten van het huidige EBI-regime mogelijk in strijd kunnen worden geacht met artikel 3 EVRM. Het huidige EBI-regime wordt getoetst aan de kwalificaties ‘foltering’, ‘onmenselijke behandeling’ en ‘vernederende behandeling’. Voor de toetsing zullen vergelijkbare zaken worden geanalyseerd om zo goed mogelijk een oordeel te vellen over het EBI-regime. Voor we verder gaan is het van belang om het samenvattende schema in bijlage 1 door te nemen. Hierin wordt in 1 opslag het geheugen opgefrist. Op deze manier kan aan de hand van vergelijkbare rechtspraak een zo goed mogelijke vergelijking worden gemaakt tussen het huidige EBI regime en art. 3 EVRM.¹¹²

4.2. EBI-regime t.o.v. ‘Foltering’

Eerder in dit onderzoek is de zaak *Ierland tegen Verenigd Koninkrijk*¹¹³ besproken. In deze zaak heeft het EHRM geconcludeerd dat de ‘mate van intensiteit van het toegebrachte leed’ beslissend is voor de kwalificatie ‘foltering’.¹¹⁴ Het EHRM reserveert de term ‘foltering’ voor opzettelijk handelen dat ernstig fysiek lijden als gevolg heeft.¹¹⁵ Foltering is de ernstigste gradatie van door artikel 3 EVRM niet toegestaan gedrag. Bij de vraag of er sprake is van ‘foltering’ wordt door het EHRM naast de intensiteit van het toegebrachte leed gekeken naar alle omstandigheden van het geval.¹¹⁶ Ook is de aanwezigheid van opzet een voorwaarde. Het al dan niet bepalen van opzet hangt samen met het motief en het doel van het handelen.

4.2.1. ‘Visitatiebeleid’, ‘(sociale) isolatie’, ‘bezoekenregeling’

Op basis van hoofdstuk 3 kan met redelijke mate van zekerheid gezegd worden dat in de EBI geen sprake is van foltering in de zin van artikel 3 EVRM. De visitaties, de beperkte dagindeling en het gebrek aan contact binnen de EBI worden uitgevoerd met als doel om de orde en de veiligheid te waarborgen.¹¹⁷ In de EBI worden geen handelingen verricht die zeer ernstig fysiek lijden tot gevolg hebben. Wat betreft de visitaties blijkt uit hoofdstuk 3 dat deze na de beleidsveranderingen in 2003 zijn verminderd, waarmee het beleid is versoepeld. Daarnaast wordt er bij bovengenoemde detentieomstandigheden geen geweld gebruikt. Hoewel de EBI zeer strikte regels hanteert en zeer beperkende maatregelen neemt, kan haar niet het opzettelijk teweegbrengen van zeer ernstig en wreed lijden worden verweten.

¹¹² Zie bijlage 1.

¹¹³ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlag 4.

¹¹⁴ EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (*Ierland t. VK*), par. 167.

¹¹⁵ J. de Lange, *Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 70.

¹¹⁶ 5 M. Hagens, *Toezicht op menswaardige behandeling van gedetineerden in Europa. Een onderzoek naar de verhouding tussen het EHRM en het CPT bij de effectivering van het folterverbod* (diss. Leiden), Leiden: 2011.

¹¹⁷ Huisregels TA P.I. Vught 2014, p. 38.

4.3. EBI-regime t.o.v. aan 'onmenselijke behandeling'

De kwalificatie 'onmenselijke behandeling' heeft een minder ernstig karakter dan 'foltering'. Het grote verschil tussen deze twee is gelegen in de intensiteit van het lijden. Bij onmenselijk handelen kan worden volstaan met een mildere vorm van toegebracht leed.¹¹⁸ In tegenstelling tot 'foltering' hoeft er bij 'onmenselijke behandeling' geen sprake te zijn van opzet. Uit jurisprudentie blijkt dat het in de meeste gevallen gaat om zaken waarbij mentaal leed is toegebracht in plaats van fysiek leed. Toch stelt het EHRM niet zomaar 'onmenselijke behandeling' vast. Het Hof betreft in zijn beoordeling altijd de omstandigheden van het geval.

In de zaak *Rohde tegen Denemarken*¹¹⁹, en ook in de zaak van *Ramirez tegen Frankrijk*¹²⁰ geeft het EHRM een voorbeeld van omstandigheden die tezamen worden gekwalificeerd als 'zorgwekkend'.¹²¹ Maar die 'zorgwekkende' omstandigheden leiden toch niet tot de kwalificatie 'onmenselijke behandeling' aangezien de verdachte in deze zaak voldoende rechten tot zijn beschikking had wat ertoe leidde dat er geen sprake was van totale isolatie, maar slechts van een '*limited social isolation*'.

'Visitatiebeleid, (sociale) isolatie, 'bezoekregeling'

In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat het visitatiebeleid nog steeds wordt toegepast. Dit blijkt uit de onderzoeken van het WODC, het CPT en Amnesty International¹²². Door gebruik te maken van visitaties die nodig worden geacht om de veiligheid te waarborgen blijft de EBI binnen de proportionaliteitstoets. Op zichzelf is het visiteren van gedetineerden geen handeling die 'ernstige fysieke' pijn toebrengt. De vraag rest dan of de visitaties wel een handeling is die 'ernstige mentale pijn' toebrengt. In hoofdstuk 3 van dit onderzoek is nader uitgelegd dat er niet structureel wordt gevisiteerd. Ook is de frequentie in het aantal visitaties dat wordt uitgevoerd verlaagd. Een kwalificatie van 'onmenselijke behandeling' zal mijn inziens niet snel kunnen worden aangewend.

De dagenlange eenzame opsluiting en het gebrek aan contact waaraan EBI-gedetineerden worden onderworpen is wel een reden tot zorg. Het staat vast dat gedetineerden weinig tot geen contact hebben met mensen of mensen uit de buitenwereld. Uit onderzoek van het WODC en interviews blijkt dat gedetineerden gebukt gaan onder het gebrek aan privacy en gebrek aan menselijk contact.¹²³ Alle contacten worden gescreeend, alles kan worden afgeluisterd en in alles (bijv. correspondentie) kan worden meegekeken.

In de zaak *Enea tegen Italië*¹²⁴ liet het EHRM zien dat het bij het bepalen van zijn oordeel kijkt naar de noodzaak van een bepaald regime waaraan iemand wordt onderworpen. In deze zaak werd door het Hof geoordeeld dat de beperkingen die door het regime werden opgelegd noodzakelijk waren om de veiligheid te kunnen blijven waarborgen. Daardoor was er volgens het EHRM geen schending met artikel 3 EVRM.

In de zaak van *Rohde tegen Denemarken* wordt vastgesteld door het EHRM dat een zogeheten '*limited social isolation*' niet per definitie een schending oplevert van artikel 3 EVRM. Het EHRM

¹¹⁸ J. de Lange, Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 78.

¹¹⁹ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 5.

¹²⁰ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 6.

¹²¹ EHRM 21 juli 2005, nr. 69332/01 (Rohde/Denemarken).

¹²² Zie hoofdstuk 3.

¹²³ 5 H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

¹²⁴ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 7.

oordeelt namelijk in de zaak van *Piechowicz tegen Polen*¹²⁵ dat er sprake moet zijn van een combinatie van omstandigheden die samen een onmenselijke of vernederende behandeling kunnen opleveren (cumulatieve benadering). Soms kan een cumulatie van omstandigheden inderdaad schending van artikel 3 EVRM opleveren als het EHRM dat kwalificeert als een ‘onmenselijke behandeling’. Bijvoorbeeld in een recente zaak van *Harakchiev en Tolumov t. Bulgarije*¹²⁶, waarin een gedetineerde onder vergelijkbare omstandigheden vastzat in een zeer strikt gevangenisregime.¹²⁷ In deze zaak zat gedetineerde, net als in de EBI, 23 uur per dag op zijn cel. Daarnaast was deze gedetineerde, net als in de EBI, geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking. Ook hier had gedetineerde ongeveer 1 uur per dag tijd om te recreëren. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat hier, gezien de verschillende omstandigheden in combinatie met elkaar, sprake was van schending van art. 3 EVRM.

In een andere recente zaak van het EHRM zijn ook vergelijkbare detentieomstandigheden van toepassing. In de zaak van *Öcalan t. Turkije (no.2)*¹²⁸ klaagde een gedetineerde uit een vergelijkbaar regime over de omstandigheden van zijn detentie.¹²⁹ Gedetineerde verbleef in isolatie en klaagde over o.a. de beperkingen met betrekking tot zijn communicatie met leden van zijn familie en zijn advocaten. Net als in de EBI zijn de mogelijkheden met betrekking tot communicatie in onderhavige zaak zeer strikt. Het EHRM oordeelde ook hier dat er, gezien de cumulatieve detentieomstandigheden, sprake was van een schending van art. 3 EVRM. Gezien de omstandigheden uit deze zaken vergelijkbaar zijn met die van de EBI (gezien in hoofdstuk 3) is het denkbaar dat de EBI hetzelfde verwijt kan worden gemaakt.

Gelet op de rechtspraak is het verstandig dat de EBI zich voortdurend afvraagt of de op gedetineerden toegepaste behandelingen zich verdragen met artikel. 3 EVRM. Tegelijkertijd zal de Europese rechter niet snel komen tot het oordeel van schending. In deze dans tussen wet, praktijk, rechterlijk oordeel en proportionaliteit is het aan de (leiding van) de EBI (onder verantwoordelijkheid van de Minister) te bepalen waar steeds het optimum ligt.

¹²⁵ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 8.

¹²⁶ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 9.

¹²⁷ EHRM 8 juli 2014, nr. 15018/11 (Harakchiev en Tolumov/Bulgarije).

¹²⁸ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 10.

¹²⁹ EHRM 18 maart 2014, nr. 24069/03 (Öcalan t. Turkije (no.2)).

4.4. EBI-regime t.o.v. ‘vernederende behandeling’

‘Vernederende behandeling’ is de lichtste kwalificatie van artikel 3 EVRM. Net zomin als bij de onmenselijke behandeling hoeft er bij vernederende behandeling geen sprake te zijn van opzet.¹³⁰ Het Hof spreekt bij een vernederende behandeling als een bejegening van gedetineerden die bij hen angstgevoelens en/of gevoelens van minderwaardigheid kunnen oproepen. Bij een vernederende behandeling is sprake van het verlies van de menselijke waardigheid, waarbij iemand wordt vernederd of ontwricht.¹³¹ De vraag die het Hof in deze gevallen dus heeft te beantwoorden is wanneer precies sprake is van de elementen ‘vernederen’ of ‘ontwrichten’. Dat ligt lastiger dan bij ‘foltering’ of ‘onmenselijke behandeling’ omdat wat door de ene gedetineerde als vernederend wordt ervaren voor een ander helemaal niet zo hoeft te voelen.

4.4.1: ‘Visitatiebeleid’, ‘(sociale) isolatie’, ‘bezoekregeling’

In het verleden is de EBI door het EHRM op de vingers getikt. In de zaak van *Lorsé e.a. tegen Nederland*¹³² kwam aan het licht dat gedetineerden stelselmatig werden gevisiteerd. Toen heeft het EHRM geoordeeld dat dit in strijd is met artikel 3 EVRM en we zagen al dat de EBI dit beleid heeft moeten aanpassen.

In vergelijkbare zaken is ook gebleken dat visitaties op zichzelf ook tot een vernederende behandeling kunnen worden gekwalificeerd. In de zaak *S.J. (no. 2) v. Luxembourg*¹³³ klaagt een gedetineerde dat hij zich uit moest kleden in een open hokje in aanwezigheid van een aantal bewaarders (dit wat ook in de EBI gebeurt, zie Hoofdstuk 3).¹³⁴ Hij beweerde dat onder dergelijke omstandigheden ook een lijkschouwing in die ruimte had plaatsgevonden. Deze gedetineerde zat daarnaast vast in een extra beveiligd regime en had geen contact met andere gedetineerden of PIW’ers. In het kader van de cumulatieve omstandigheden (uitgelegd in hoofdstuk 2) oordeelde het EHRM dat hier in strijd werd gehandeld met art. 3 EVRM. Hierbij motiveerde het EHRM dat hier sprake was van een zekere mate van lijden of vernedering die verder ging dan het onvermijdelijke (minimum level of severity en proportionaliteit).

Het CPT heeft in 1997 en 2002 onderzoek gedaan naar het EBI-regime en het visitatiebeleid. Naar aanleiding van deze onderzoeken beveelde het CPT aan om een einde te maken aan stelselmatige visiteren van gedetineerden en slechts te visiteren wanneer dit echt als noodzakelijk wordt geacht.¹³⁵

Hoewel dus de EBI haar beleid op dit punt heeft aangepast, wordt in de praktijk nog steeds veel gevisiteerd. Uit onderzoek van het WODC en uit onderzoeken van het CPT blijkt dat gedetineerden worden gevisiteerd wanneer zij in contact zijn gekomen met familie of raadslieden. Daarnaast worden gedetineerden standaard gevisiteerd als ze een ruimte hebben bezocht waar zich mogelijk gevaarlijke voorwerpen kunnen bevinden.¹³⁶ Het CPT heeft in een rapport van 2017 zich opnieuw uitgelaten over dit visitatiebeleid. In dit rapport beveelt het CPT Nederland aan om het visitatiebeleid te wijzigen, omdat een visitatie gezien kan worden als een vernederende maatregel.

¹³⁰ Vande Lanotte en Haeck, Handboek EVRM. Deel 2, Antwerpen: Intersentia 2004, p. 150

¹³¹ EHRM 13 september 2005, nr. 35207/03 (Ostrovar/Moldavië).

¹³² Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 11.

¹³³ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 12.

¹³⁴ EHRM 31 oktober 2013, nr. 47229/12 (S.J. (no. 2) v. Luxembourg).

¹³⁵ CPT/Inf (98) 15, Netherlands, par. 70 en CPT/Inf (2002) 30, Netherlands, par. 38.

¹³⁶ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013.

In een andere zaak van *Frérot t. Frankrijk*¹³⁷ klaagde een gedetineerde dat hij bij ieder bezoek dat hij kreeg, werd gevisiteerd.¹³⁸ Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er sprake was van een vernederende behandeling. Volgens het EHRM was hier namelijk sprake van willekeurige maatregelen in combinatie met de discretionaire bevoegdheden die dit mogelijk maakte. In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat deze discretionaire bevoegdheden ook in de EBI gelden. Iets wat mijn inziens zorgen oproept.

Ook de detentieomstandigheden ‘(sociale) isolatie’ en ‘bezoekregeling’ zijn mijn inziens zorgelijk te noemen. Zoals in deelvraag 3 is benoemd hebben EBI-gedetineerden weinig menselijk contact. Als er al contact is met kinderen en familie, dan wordt dat in de praktijk beperkt door een glazen wand. Hoewel er 1 keer per maand zonder glazen wand bezoek mag worden ontvangen, zijn hier zoveel beperkingen aan verbonden dat de voordelen voor gedetineerden vaak niet eens opwegen tegen de nadelen. Gedetineerden zien dan – gefrustreerd of murw – af van bezoek vanwege alle beperkingen die hier aan zitten. Het vernederende gevoel dat visitatie oplevert heeft daar zeker mee te maken. Daarnaast blijkt uit onderzoek van het WODC en uit de onderzoeken van het CPT dat er in de EBI weinig mogelijkheden zijn tot het verrichten van arbeid. Hierdoor is er geen enkel vast patroon noch houvast in de dagen van EBI-gedetineerden te ontdekken. Een gevarieerd activiteitenprogramma is van groot belang in een zwaar regime als de EBI om de geestelijke gezondheid te handhaven en vergaande verveling tegen te gaan.¹³⁹ Gedetineerden ervaren het gevoel dat ze over geen enkele autonomie meer kunnen beschikken.

Het EHRM zal bij de beoordeling van het voorgelegde feitencomplex veel waarde hechten aan het doel waarvoor de strikte beperkingen zijn opgelegd. In *Enea tegen Italië* werd de mate van vernedering of lijden nog niet gezien als ontoelaatbaar omdat de omstandigheden van die zaak inherent werden geacht aan een dergelijke gevangenneming.¹⁴⁰

Het is denkbaar dat zich door ontwikkelend inzicht vanuit een cumulatieve benadering het EHRM in de toekomst tot een ander oordeel brengt en een behandeling die eerst nog niet als ‘vernederend’ werd gekwalificeerd dan wel als zodanig wordt gekwalificeerd. Daarnaast moet voor schending van artikel 3 EVRM nog steeds worden voldaan aan het ‘*minimum level of severity*’ criterium. Naar mijn mening is dat op dit punt wel degelijk het geval in de EBI.

Ook de kritiek van Amnesty International, een zeer gerespecteerde organisatie die – zonder onderscheid des persoons – die opkomt voor belangen en rechten van gedetineerden, suggereert dat de EBI op zijn minst opereert op het randje van wat verdedigbaar is.¹⁴¹ Ik sluit mij hier dan ook bij aan.

¹³⁷ Zie voor het uitgebreide feitencomplex en analyse bijlage 13.

¹³⁸ EHRM 12 juni 2007, nr. 70204/01 (*Frérot /Frankrijk*).

¹³⁹ CPT/Inf(2002) 30, Netherlands, par. 39.

¹⁴⁰ EHRM 17 september 2009, nr. 74912/01 (*Enea/Italië*).

¹⁴¹ Amnesty International, Human rights violations in dutch high-security prisons in the context of counterterrorism, Amsterdam: Amnesty International Netherlands and Opens Society Foundations.

Hoofdstuk 5 - Conclusies en aanbevelingen

De centrale vraag voor dit onderzoek luidt: *‘Welke informatie en welke aanbevelingen kunnen aan de Stichting Landelijke Gedetineerden Commissie op basis van literatuuronderzoek en jurisprudentieonderzoek worden gegeven over de vraag hoe het regime in de Extra Beveiligde Inrichting te Vught zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt?’*

Het doel van dit onderzoek is de LGC naar aanleiding van literatuur-en jurisprudentieonderzoek te informeren over hoe het regime in de EBI zich verhoudt tot de grenzen die het EHRM in zijn rechtspraak over art. 3 EVRM in detentiezaken stelt. Om dit doel te bereiken was het van belang om grondig te onderzoeken en te analyseren wat dit desbetreffende artikel precies zegt en welke invulling het EHRM hier aan heeft gegeven met betrekking tot detentieomstandigheden. Daarbij zijn de drie kernbegrippen: ‘foltering’, ‘onmenselijke behandeling’ en ‘vernederende behandeling’ besproken in afnemende gradaties van ernst van de behandeling. De invulling die aan deze begrippen worden gegeven zit hem vooral in het verschil in de intensiteit van het toegebrachte leed. Hierbij speelt de mate van opzet een belangrijke rol. Verder moet er nadrukkelijk rekening worden gehouden met alle omstandigheden van het geval. We hebben gezien dat voor een geslaagd beroep op art. 3 EVRM m.b.t. detentieomstandigheden ook moet worden gekeken naar verschillende aspecten. Zo wordt er een *‘minum level of severity’* vereist en moet er worden gehouden aan het *‘proportionaliteitsbeginsel’*. Daarnaast moet er zorgvuldig worden gekeken naar de omstandigheden apart van elkaar en in combinatie met elkaar (*cumulatieve benadering*).

Foltering:

Visitatiebeleid, (Sociale)isolatie & mate van contact

Uit de analyse van hoofdstuk 2 en de schema’s in het vorige hoofdstuk valt op te maken met welke factoren de rechter rekening houdt bij een beroep op schending van artikel 3 EVRM. Wanneer deze worden getoetst aan het regime (uiteengezet in deelvraag 3) kan worden geconcludeerd dat er in Nederland geen behandelingen zijn die foltering kunnen worden aangemerkt. Er is geen sprake van foltering aangezien er niet gesproken kan worden van zeer ernstig en wreed lijden dat opzettelijk wordt veroorzaakt. Op grond hiervan kan mijn inziens worden gesteld dat het EBI-regime geen foltering oplevert.

Onmenselijke – en vernederende behandeling

(sociale) isolatie & mate van contact

Gezien de detentieomstandigheden die in hoofdstuk 3 aan het licht zijn gekomen kan op basis van de vergelijkbare rechtspraak uit hoofdstuk 4 worden geconcludeerd dat het huidige EBI-regime mogelijk in strijd kan worden geacht met art. 3 EVRM. Het is uiteraard aan de rechter te bepalen of dit daadwerkelijk het geval is, maar gelet op de detentieomstandigheden in de EBI (isolatie, afsluiting van de buitenwereld) en overeenkomsten met vergelijkbare jurisprudentie kan mijns inziens tot reden tot zorg worden geconcludeerd. Binnen het huidige beleid gelden vergaande beperkingen die mogelijk kunnen worden gekwalificeerd als onmenselijke behandeling of vernederende behandeling in de zin van artikel 3 EVRM.

Visitatiebeleid

Het visitatiebeleid van de EBI geeft ook reden tot zorg. Deze behandeling lijkt eerder onder de kwalificatie ‘vernederende behandeling’ gezien het feit dat een visitatie vaak gevoelens van vernedering opwekt. Indien sprake is van cumulatie van omstandigheden (gebrek aan menselijk contact, de vergaande maatregelen betreffende de bezoeksregeling en het visitatiebeleid), kan het EHRM dat ook beoordelen als een onmenselijke- of vernederende behandeling.

Aanbevelingen:

Door de resultaten van dit onderzoek kunnen gedetineerden, familie of andere belanghebbenden een beter overzicht krijgen over hoe het EBI-regime zich verhoudt tot de grenzen van artikel 3 EVRM. Hierdoor kan de klachtenprocedure beter worden benut en zullen onnodige beklagzaken verminderd kunnen worden doordat er meer kennis van zaken is. Gedetineerden zullen dan beter kunnen inzien wanneer een beklagzaak zinvol kan zijn of niet. In de bijlage wordt een samenvattend schema weergegeven van de belangrijkste uitkomsten uit dit onderzoek. Een eerste aanbeveling is om de LGC dit schema te laten gebruiken om zo gedetineerden en belanghebbenden heel duidelijk een overzicht te kunnen verschaffen van de belangrijkste punten ten aanzien van dit onderzoek.¹⁴²

Ook zijn er in dit onderzoek aanbevelingen naar boven gekomen die erop gericht zijn het regime van de EBI op discutabele punten te verbeteren. Zonder het doel van de EBI uit het oog te verliezen is het anderzijds belangrijk dat elementaire penitentiaire beginselen worden nageleefd. Uiteraard is het voor de EBI ook van belang dat zij op een kritische manier worden bekeken. De LGC kan aan de hand van dit onderzoek aanbevelingen doen aan de EBI te Vught.¹⁴³

Op dit punt, conclusies en aanbevelingen, past een korte, algemene beschouwing over het karakter van detentie: vergelding en preventie. Het is duidelijk dat de ernst van de misdrijven, waardoor (veroordeelde) criminelen in de EBI terecht komen, en het risico van vluchten vragen om een (zeer) streng regime. Dat is hiervoor al vaker gezegd. Er is een dunne scheidslijn tussen behandelingen die de toets der kritiek wel en niet kunnen doorstaan. Daarbij komt dat er een maatschappelijke tendens is waarbij niet alleen wordt geroepen om strengere straffen, maar waarbij de proportionaliteit al snel uit het oog wordt verloren. ‘Eigen schuld, dikke bult’ is dan wellicht een begrijpelijk maar een minstens zo ongenueanceerd oordeel.

Nederland is een rechtstaat. Dat blijkt ook uit het feit dat de aanwezigheid van Nederland in artikel 3-zaken beperkt is. Op een rechtstaat rust niet alleen de plicht om elementaire penitentiaire beginselen in acht te nemen, maar ook de plicht om die uit te leggen – en zo nodig: te verdedigen – als de publieke opinie van mening is dat gedetineerden worden ‘vertroeteld in luilekkerland’. In een klimaat waarin alleen aandacht wordt gevraagd voor de rechten van gedetineerden door advocaten, LGC, LPT en AI, zouden ook parlementsleden en bewindslieden meer oog mogen hebben voor de detentieomstandigheden, los van de vraag voor welk feit deze delinquenten dan ook zijn veroordeeld. Juist daarin kenmerkt zich de rechtstaat. En daar wordt dan ook een enigszins ongemakkelijk gebied betreden, waarin uiteindelijk bewindslieden hun rug recht moeten houden als de roep om strenge straffen en dito behandeling aanzwelt.

De LGC (centrale vraag) kan op de volgende punten worden voorzien van aanbevelingen, die – simpel gezegd – het leven van gedetineerden in de EBI (aanzienlijk) kunnen verbeteren.

1. Bezoekregeling:

Op dit moment kan in de EBI slechts één keer maand door een gedetineerde bezoek worden ontvangen. Normaal is bezoek achter een glazen scheidingswand maar één keer per maand is er dus een uitzondering op die regel. Er mag dan bezoek zonder glazen scheidingswand worden ontvangen maar er mag behoudens een handdruk geen enkel fysiek contact plaats vinden. Dit wordt door gedetineerden als zeer pijnlijk ervaren. Gezien het feit dat de bezoekers grondig worden gescreend

¹⁴² Bijlage 1.

¹⁴³ Zie Interview LGC, zie transcriptie op bijlage 2.

en alles continue in de gaten wordt gehouden kan er mijn inziens een lichte versoepeling van dit beleid worden ingesteld.

Artikel 2 lid 4 PBW definieert dat gedetineerden niet aan andere beperkingen mogen worden onderworpen dan die welke voor het doel van de vrijheidsbeneming of in het belang van de orde of veiligheid in de inrichting noodzakelijk zijn. Het huidige beleid is mijns inziens in strijd met dit artikel. Een versoepeling van de huidige bezoeksregeling zou een enorm verschil voor gedetineerden kunnen maken. Een optie hiervoor zou kunnen zijn dat er niet eenmaal per maand bezoek wordt toegestaan, maar 2 of 3 keer per maand waarbij het mogelijk wordt gemaakt dat gedetineerde en bezoeker elkaar onder toezicht oog een knuffel of omhelzing kunnen geven.

2. Menselijk contact:

De capaciteit van de EBI bestaat momenteel uit 18 cellen.¹⁴⁴ Toch zitten de gedetineerden hun straf de grootste tijd in isolement uit. Er is nauwelijks sprake van mondeling contact. Naar mijn mening is hier duidelijk verbetering mogelijk. Het is logisch dat ieder mens behoefte heeft aan enigszins persoonlijk verbaal contact. Op basis van dit onderzoek zou ik willen aanbevelen dat iedere gedetineerde een contactpersoon (of buddy) moet krijgen waarmee hij zijn gevoel of persoonlijke problemen mee kan delen als daar behoefte aan is. Iemand om mee te praten kan voor een gedetineerde van grote waarde zijn. Een gevoel van humaniteit bij de gedetineerden kan alleen maar goed doen. Gezien het beleid en de weinige gedetineerde die er in de EBI zijn, moet hier zeker ruimte voor zijn. Door deze aanbeveling te implementeren kan ook de verstandhouding tussen PIW'er en gedetineerden worden verbeterd. Dit kan een positief effect hebben op het wederzijds wantrouwen wat er nu heerst. Daarbij is te denken aan (communicatie) cursussen.

3. Arbeid:

In de EBI is het voor gedetineerden niet mogelijk om werk te verrichten. Ondanks artikel 47 PBW waarin het recht op arbeid voor gedetineerden wordt uiteengezet geeft de EBI aan dat ze hier geen gepaste arbeid kunnen bieden die zowel veilig als uitdagend is. Dit is uiterst teleurstellend gezien het feit dat arbeid voor gedetineerden een belangrijke rol kan hebben bij het creëren van dagelijkse routine. Mijn inziens zijn er wel degelijk mogelijkheden om arbeid mogelijk te maken. Het bieden van werk kan de gedetineerde het gevoel geven met iets nuttigs bezig te zijn en het kan de psychische gezondheid bevorderen. Uiteraard moet ook hier ten alle tijden rekening gehouden worden met de veiligheid. Er zouden speciale ruimtes gecreëerd kunnen worden waar veilig alles gecontroleerd kan worden. Hierbij is het wel van belang dat de activiteiten in willekeurige volgorde plaats vinden en op verschillende locaties. Hierdoor zullen eventuele ontsnappingspogingen of gevaarlijke situaties worden beperkt.

4. Visitationbeleid:

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat gedetineerden die hedendaags onderworpen worden aan visitaties een gevoel van vernedering ervaren. We weten ook dat het visitatiebeleid in 2003 al eerder is aangescherpt. Dit doet echter niets af van het feit dat het mijns inziens belangrijk is om het hedendaagse visitatiebeleid opnieuw onder de loep te nemen. Hierbij sluit ik mij aan bij de nieuwe aanbevelingen van het CPT.

5. Klaarstomen voor resocialisatie:

De gedetineerde die zei dat het zware gevangenisregime van hem een gangster had gemaakt had een punt. Het is algemeen bekend dat het verblijf van gedetineerden in een PI hen niet beter maakt,

¹⁴⁴ H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.

maar dat zij er veelal slechter mee af zijn. Daarom zou de directie van de EBI – samen met reclassering en belangengroepen, waaronder de LGC – aan tafel moeten, waarbij een resocialisatie-programma wordt ontworpen, dat creatief is en daardoor echt werkt en waarvan de werking in de praktijk wordt gemonitord.

6. Publieke opinie

Zoals ik hierboven al opmerkte is er een ingewikkelde samenhang tussen doel van het EBI-regime, maatschappelijke veiligheid, publieke opinie en rechtstatelijke principes. De LGC zou in een ‘charme-offensief’ veel meer dan tot dusver een positie kunnen nemen bij het bewerken van Kamerleden en pers.

7. Vipassana

Tot slot heb ik een aanbeveling die mogelijk vergaand is, omdat dit zich afspeelt buiten de traditionele kaders van het strafrecht. Juist daarom kan dit mijns inziens brengen wat tot dusver blijkbaar niet mogelijk is/was. Dat is ‘vipassana’. Vipassana is een eeuwenoude meditatietechniek, die gedurende een programma van 10 dagen wordt beoefend. Op internet zijn verschillende films(fragmenten) te vinden die getuigen van het succes van deze methode. Met name interessant in dit verband is het verhaal van een vrouwelijke gevangenisdirecteur in India, die niet alleen constateerde dat de gedetineerden niet beter werden van het gevangenisregime maar ook besloot om de aanpak over een andere boeg te gooien. Gedurende 10 dagen werden de gedetineerden, vrijwillig, voor 10 uur per dag onderworpen aan deze meditatietechniek. Hoewel dit voor velen een fysieke en mentale beproeving was, was het overwegende oordeel van hen zeer positief. De gedetineerden ervoeren zowel een verandering in hun overtuigingen maar ook meer vrede in hun omstandigheden, waar zij zelf verantwoordelijk voor waren. Aldus bracht deze vipassana een resultaat dat voorbij ging aan de sfeer van frustratie en gevoelens van onmenselijke behandeling die tot dan werden ervaren. Door zo, langs niet traditionele kaders, na te denken over mogelijkheden die afwisseling bieden in het eentonige dagregime van gedetineerden, kunnen nieuwe openingen worden gevonden.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Lichter Leven, Doing Time Doing Vipassana, www.wabke.nl (zoek op vipassana).

Literatuurlijst:

Wetgeving

- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden.
- Penitentiaire Beginselenwet.
- Grondwet

Literatuur/Handboeken:

- J.H. Gerards, EVRM. Algemene beginselen, Den Haag: Sdu 2011.
- Barkhuysen, T.; Emmerik, Procederen over mensenrechten onder het EVRM, het IVBPR en andere VN-verdragen, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2008.
- Loof J.P. Jan Peter, Jagt F.C., van der Friederike, Vries K.M., de Karin, Nieuwenhuis A.J. Aernout, Barkhuysen T. Tom, Crijns J.H. Jan, Barentsen B. Barend, Emmerik M.L., van , Gerards J.H. Janneke , Grondrechten, Den Haag: Sdu 2013.
- P.H. Kooijmans, Internationaal Publiekrecht, Kluwer:2008.
- Prof. mr. C.J. Loonstra, Praktisch Arbeidsrecht, Groningen: Noordhoff Uitgevers:2016.
- K. Henrard, Mensenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief, Den Haag; Boom Juridische uitgevers: 2008.
- G. Mol e.a., Zorg in en om de Extra Beveiligde Inrichting. Een onderzoek naar de zorg voor de psychische conditie van gedetineerden in de EBI te Vught, Nijmegen: WODC 2000.
- M. Evans & R. Morgan, *Preventing torture*, New York: Oxford University Press 1998.
- M. Hagens, *Toezicht op menswaardige behandeling van gedetineerden in Europa*, Leiden 2011.
- A. Kerkhof e.a. *Detentie in de EBI. Effecten en beleving van detentie in de Extra Beveiligde Inrichting*, Den Haag 2003.
- J. de Lange, *Detentie genormeerd. Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008.
- E. Brems e.a., *Vrijheden en vrijheidsbeneming. Mensenrechten van gedetineerden*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Rapporten

- H.G. van de Bunt e.a., Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught, Den Haag: WODC 2013.
- Inspectie voor de sanctietoepassing, *Inspectierapport Doorlichting PI Vught*, Den Haag: Ministerie van veiligheid en Justitie 2011.
- G. Mol e.a., *Zorg in en om de Extra Beveiligde Inrichting. Een onderzoek naar de psychische conditie van gedetineerden in de EBI te vught*, Nijmegen: WODC 200.
- CPT/Inf(2017), Netherlands.
- Amnesty International, *Human rights violations in dutch high-security prisons in the context of counterterrorism*, Amsterdam: Amnesty International Netherlands and Opens Society Foundations.

Jurisprudentie

- EHRM Baybasin vs the Netherlands, 6 juli 2006, 13600/02.
- EHRM Salah vs the Netherlands, 6 juli 2006, 8196/02.
- EHRM Sylla vs the Netherlands, 6 juli 2006, 14683/02.
- EHRM 10 februari 2011, EHRC 2011, afl. 81.
- EHRM 6 maart 2001, nr. 40907/98 (Dougouz/Griekenland)
- EHRM 21 juli 2005, nr. 69332/01 (Rohde/Denemarken)
- EHRM 17 april 2012, nr. 20071/01 (Piechowicz/Polen)
- EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (Ramirez Sanchez/Frankrijk).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 52750/99 (Lorsé e.a./ Nederland)
- EHRM 27 juni 2000, nr. 21986/93 (Salman/Turkije)
- EHRM 17 september 2009, nr. 74912/01 (Enea/Italië).
- EHRM 4 februari 2003, nr. 50901/99 (Van der Ven/Nederland)
- EHRM 13 september 2005, nr. 35207/03 (Ostrovar/Moldavië)
- EHRM 25 februari 1982, 7511/76 (Campbell & Cosans t. Verenigd Koninkrijk)
- EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh t. Duitsland).
- EHRM 3 november 2011, nr. 32010/07 (*Cocaign/Frankrijk*).
- EHRM 12 maart 2003, nr. 46221/99 (Ocalan/Turkije).
- EHRM 18 december 1996, (aksoy/turkije).
- EHRM (GK) 25 september 1997, nr 23178/94 (aydin/Turkije).
- EHRM 12 juni 2007, nr. 70204/01 (Frérot /Frankrijk).
- EHRM 18 maart 2014, nr. 24069/03 (Öcalan t. Turkije (no.2)).
- EHRM 8 juli 2014, nr. 15018/11 (Harakchiev en Tolumov/Bulgarije).
- EHRM 31 oktober 2013, nr. 47229/12 (S.J. (no. 2) v. Luxembourg).
- EHRM 21 november 2001, nr. 35703/97 (Al-Adsani/ Verenigd Kninkrijk).
- EHRM 1 juni 2010 , nr. 37201/06 (*Gäfgen /Duitsland*).
- EHRM 28 februari 2008, nr. 37201/06 (*Saadi t. Italië*).
- EHRM 18 juni 2009, (*Budina t. Rusland*).
- EHRM 25 april 1978, nr. 5856/72 (*Tyrer/Verenigd Koninkrijk*).
- EHRM 28 juli 1999, nr. 25803/94 (Selmouni t. Frankrijk).
- EHRM 30 september 2004, nr. 50222/00 (Krastanov t. Bulgarije).

Internetbronnen:

- Strenger dan de gevangenis in Vught wordt het niet, *NOS*, 29 april 2016, [www.nos.nl](https://nos.nl/artikel/2102225-strenger-dan-de-gevangenis-in-vught-wordt-het-niet-in-nederland.html)
<https://nos.nl/artikel/2102225-strenger-dan-de-gevangenis-in-vught-wordt-het-niet-in-nederland.html>
- Landelijke Gedetineerden Commissie , taakstellingen
<http://www.gedeco.nl/taakstelling/>
- Het Comité in het kort, *CPT*
<https://rm.coe.int/16806dbc01>
- Fundamentele rechten geschonden, *Advocatenblad* , 7 mei 2015, [www.advocatenblad.nl](https://www.advocatenblad.nl/2015/05/07/fundamentele-rechten-geschonden-in-ebi-2/)
<https://www.advocatenblad.nl/2015/05/07/fundamentele-rechten-geschonden-in-ebi-2/>
- Hoe inhumain is het 'Alcatraz van Nederland?', *Volkskrant* 7 mei 2015, - www.volkskrant.nl
- Lichter Leven, Doing Time Doing Vipassana, www.wabke.nl (zoek op vipassana).

Bijlagen

- Bijlage 1: Samenvattend overzicht belangrijkste punten onderzoek.
- Bijlage 2: Transcriptie interview LGC, Mr. Taheri
- Bijlage 3: Tabel aantal beklagzaken EBI
- Bijlage 4: Analyse: EHRM 18 januari 1978, 5310/71 (Ierland t. Verenigd Koninkrijk).
- Bijlage 5: Analyse: EHRM 21 juli 2005, nr. 69332/01 (Rohde/Denemarken).
- Bijlage 6: Analyse: EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (Ramirez Sanchez/Frankrijk).
- Bijlage 7: Analyse: EHRM 17 september 2009, nr. 74912/01 (Enea/Italië).
- Bijlage 8: Analyse: EHRM 17 april 2012, nr. 20071/01 (Piechowicz/Polen).
- Bijlage 9: Analyse: EHRM 8 juli 2014, nr. 15018/11 (Harakchiev en Tolumov/Bulgarije).
- Bijlage 10: Analyse: EHRM 18 maart 2014, nr. 24069/03 (Öcalan t. Turkije (no.2)).
- Bijlage 11:Analyse: EHRM 4 februari 2003, nr. 52750/99 (Lorsé e.a./ Nederland)
- Bijlage 12:Analyse: EHRM 31 oktober 2013, nr. 47229/12 (S.J. (no. 2) v. Luxembourg).
- Bijlage 13:Analyse: EHRM 12 juni 2007, nr. 70204/01 (Frérot /Frankrijk).
- Bijlage 14:Analyse: 'Foltering'.
- Bijlage 15:Analyse: 'Onmenselijke behandeling'.
- Bijlage 16:Analyse: 'Vernederende behandeling'.

Bijlage 1

Samenvattend overzicht belangrijkste punten van dit onderzoek.

Belangrijkste punten EBI-regime (H3)

- Bezoek alleen achter een glazen scheidingswand, waar dus geen contact mogelijk is.
- Bezoek kan slechts 1 uur per week plaatsvinden.
- Weinig tot geen contact met PIW'ers of andere gedetineerden.
- Luchten vindt plaats in een afgesloten kooi.
- Gedetineerden voelen zich eenzaam, geïsoleerd en ervaren een gebrek aan privacy en een inbreuk op de intimiteit en geest.
- Telefoongesprekken kunnen worden afgeluisterd.
- Contact met de advocaat vindt tevens achter glas plaats.
- Zeer beperkt activiteiten programma, waaronder geen mogelijkheden tot het verrichten van werk.
- Activiteitenprogramma wordt pas op de dag zelf bekend gemaakt.¹⁴⁶
- Detentie in de EBI is niet gericht op resocialisatie, terwijl dit een belangrijk recht is voor alle gedetineerden in Nederland.¹⁴⁷
- Visitatiebeleid is sinds 2003 aangescherpt, er vinden minder visitaties plaats en er zijn minder beklagzaken.¹⁴⁸

Belangrijkste punten Art. 3 EVRM m.b.t. 'foltering' (H2)

- Het EHRM hecht grote waarde aan de ernst en intensiteit van het toegebrachte leed;
 - Hierbij wordt rekening gehouden met alle omstandigheden van het geval;¹⁴⁹
- Het EHRM hecht grote waarde aan het opzetcriterium;
 - Hierbij wordt door het EHRM gekeken naar het motief en de intentie van de handeling.

Belangrijkste punten Art. 3 EVRM m.b.t. 'onmenselijke behandeling' (H2)

- Het EHRM kijkt hierbij naar de mate van intensiteit van het lijden;
 - Hierbij wordt rekening gehouden met alle omstandigheden van het geval (bijvoorbeeld leeftijd en gezondheid);
 - Het verschil met foltering zit vooral in de ernst van het lijden.¹⁵⁰

Belangrijkste punten Art. 3 EVRM m.b.t. 'vernederende behandeling' (H2)

- Uit de rechtspraak van het EHRM volgt dat het moet gaan om een behandeling die voor angst-of minderwaardigheidsgevoelens zorgt. Hierdoor breekt de fysieke of geestelijke

¹⁴⁶ Inspectie voor de sanctietoepassing, Inspectierapport Doorlichting PI Vught, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011, p. 100.

¹⁴⁷ Art. 2 lid 2 PBW.

¹⁴⁸ Zie grafiek (uit rapport WODC) in bijlage 2.

¹⁴⁹ M. Hagens, Toezicht op menswaardige behandeling van gedetineerden in Europa. Een onderzoek naar de verhouding tussen het EHRM en het CPT bij de effectuering van het folterverbod (diss. Leiden), Leiden: 2011.

¹⁵⁰ J. de Lange, Detentie genormeerd, Een onderzoek naar de betekenis van het CPT voor de inrichting van vrijheidsbeneming in Nederland, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 78.

weerstand, met als gevolg dat hij wordt gedwongen om tegen zijn geweten of zin dingen te doen of zeggen. Het slachtoffer wordt vernederd of ontwricht;¹⁵¹

- In geval van bestraffing (zoals in de EBI) moet rekening worden gehouden met het proportionaliteitsbeginsel;
 - De vernedering moet verder gaan dan dat inherent is aan het gevangen zitten;¹⁵²
- Er wordt rekening gehouden met alle omstandigheden van het geval.

Belangrijkste beginselen EHRM m.b.t. detentieomstandigheden (H2)

- *'minimum level of severity'*¹⁵³
 - behandeling dient een 'minimum level of severity' moet bereiken om te kunnen spreken van een door art. 3 EVRM verboden handeling.
 - Wanneer een behandeling dit minimumniveau niet bereikt, valt het buiten de bescherming van het EVRM, tenzij een ander grondrecht van toepassing is.¹⁵⁴
 - *'Treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3. The assessment of this minimum is, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, it's physical or mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim, etc'*
- *'proportionaliteitsbeginsel'*
 - Hiermee wordt blijkens jurisprudentie bedoelt dat de behandeling niet verder mag gaan dan wat er voor het behalen van een doel nodig is.¹⁵⁵
- *'cumulatieve benadering van omstandigheden'*
 - Wanneer er sprake is van een klacht maakt het EHRM bij beoordeling hiervan gebruik van een cumulatieve benadering. Dit wil zeggen dat verschillende omstandigheden niet alleen op zichzelf worden bekeken en beoordeeld, maar ook in combinatie met elkaar.
- *'limited social isolation'*
 - 'Limited Social Isolation' betekent dat er wel sprake is van een bepaalde sociale isolatie, zonder dat dat hoeft te leiden tot schending van artikel 3 EVRM.¹⁵⁶

¹⁵¹ M. Hagens, Toezicht op menswaardige behandeling van gedetineerden in Europa. Een onderzoek naar de verhouding tussen het EHRM en het CPT bij de effectueren van het folterverbod (diss. Leiden), Leiden: 2011.

¹⁵² EHRM 25 april 1978, nr. 5856/72 (Tyrer/Verenigd Koninkrijk).

¹⁵³ EHRM 18 januari 1978, nr. 5310/71 (Ierland/Verenigd Koninkrijk).

¹⁵⁴ Janneke Gerards, *EVRM Algemene beginselen*, p. 105

¹⁵⁵ EHRM 11 juli 2006, nr. 54810/00 (Jalloh t. Duitsland).

¹⁵⁶ EHRM 4 juli 2006, nr. 59450/00 (Ramirez Sanchez/Frankrijk).

Bijlage 2

Speaker 1: [REDACTED]

Speaker 2: Dhr.mr. M. Taheri

Speaker 1: Nou in ieder geval goedemiddag meneer heel fijn dat u tijd voor mij wilt vrijmaken. Zoals u weet ben ik vierdejaars rechtenstudent. Het doel van het interview is om informatie te verschaffen over het gekozen onderwerp waarover ik u eerder geïnformeerd heb. Ik zal in het begin wat algemenere vragen stellen en gaandeweg steeds specifiekere ingaan op het onderwerp.

Speaker 2: Ja.

Speaker 1: Het interview zal zo'n ongeveer een halfuurtje duren. Als het iets meer of iets minder is dan zal het ook niet veel uitmaken. Ja zullen we maar gewoon beginnen met de vragen allereerst. Of heeft u er zelf nog vragen of opmerkingen?

Speaker 2: Ok.

Speaker 1: Nou hoe zou u de stichting landelijk gedetineerde commissie zelf omschrijven?

Speaker 2: Het is een organisatie die in het belang van gedetineerden werkt. Vaak op verzoek. Het is geen organisatie die zelf de actie onderneemt. Het is een non-profit organisatie. Het is een stichting die is opgericht om op te komen voor de belangen van gedetineerden. Wij ondersteunen gedetineerden door bijvoorbeeld scholing aan te bieden of te ondersteunen in bepaalde procedures. De rechten en plichten uitleggen. Informeren van gedetineerden zodat ze gebruik kunnen maken van hun rechten. En natuurlijk is resocialisatie een belangrijk aspect. Zodat ze op een goede manier terug kunnen keren in de samenleving.

Speaker 1: Ja precies.

Speaker 2: En om gedetineerde te stimuleren om opleidingen en onderwijs te gaan volgen. Dit in verband met het doel van terugdringen recidive. Om uiteindelijk beter de maatschappij weer in te stappen.

Speaker 1: U heeft het nu voornamelijk over het onderwijs. Is dat de belangrijkste taak waar de stichting zich mee bezig houdt?

Speaker 2: Het is zeker een belangrijke taak van de LGC. Het is een taak waar ik me als afdeling onderwijs voornamelijk mee bezig houdt. .

Speaker 1: Ik begrijp het. Kunt u nog meer taken noemen waar de LGC zich mee bezig houdt?

Speaker 2: Rechtsbijstand. Een arbitragecommissie. Richting geven of helpen bij bepaalde incidenten. Verschillende dingen. Het regime bijvoorbeeld. Bij elke inrichting eigenlijk moet dit hetzelfde zijn. Maar toch. In praktijk is dat niet zo. Over dit soort dingen staan we in contact met de inrichtingen en geven we zo nodig advies aan bijvoorbeeld het ministerie.

Speaker 1: U heeft het nu over het regime. Dit is een belangrijk onderwerp in mijn onderzoek. U zegt dat niet alle inrichtingen hetzelfde zijn wat dat betreft het regime. Heeft u misschien voorbeelden van waar het strenger is? Of anders is?

Speaker 2: Er zijn verschillende aspecten die aan de orde zijn als je het verschil in regime binnen inrichtingen. Er is bijvoorbeeld minder tijd voor recreatie in een grote gevangenis dan in een kleine gevangenis. Dit komt door de grotere populatie.

Speaker 1: Nou ja ik vraag het omdat ik het natuurlijk over de EBI ga hebben in mijn onderzoek en omdat dat regime daar een stuk strenger is dan in andere inrichtingen

Speaker 2: Mooi voorbeeld is dat in jeugdinrichtingen de behandelingen anders zijn dan in normale inrichtingen. Vrouwen inrichtingen zijn nog veel anders. Bij sommige inrichtingen is het erg moeilijk om van binnen uit informatie te krijgen en of er toe te treden. Hoe dan ook. Het is een systeem dat hoort bij justitie. Maar ook in Nederland. Wat een democratisch en veilig land is. Moet de inrichtingen eigenlijk toegankelijk zijn. Maar in de praktijk ligt dit vaak moeilijk.

Speaker 1: Oké en wat is uw taken precies binnen de stichting wel LGC?

Speaker 2: Ik ben een vrijwilliger Die als dat nodig is toelichting geeft binnen inrichtingen. Over de mogelijkheden van opleidingen en onderwijs die gevolgd kunnen worden. Maar ook het begeleiden van studenten die bezig zijn aan hun laatste jaar van een universiteit of HBO opleiding. Zoals jij bijvoorbeeld.

Speaker 1: Ja precies.

Speaker 2: Aan de scripties en de resultaten die daar uit voortkomen kunnen we later conclusies trekken en als wij het nodig achten een aanbeveling doen bij een inrichting of een minister.

Speaker 1: Wat betreft mijn onderwerp. In hoeverre verschilt het regime uit de extra beveiligde inrichting dus ten opzichte van andere?

Speaker 2: Ten eerste is een verschil dat in de EBI vaak gedetineerden zitten die lang of hun hele leven vast zitten. Er zitten veel gedetineerden die vast zitten om politieke of religieuze redenen. Die iets fout gedaan hebben. Het regime is inderdaad veel strenger omdat hier gedetineerden zitten waarvan wordt gedacht dat ze extreem gevaarlijk kunnen zijn of wat dan ook. In andere 'normale' gevangnissen is het veel minder streng.

Speaker 1: Oké. En hoe kijkt u zelf tegen het strenge regime van de EBI aan?

Speaker 2: Ik ben het helemaal niet eens met het systeem. Naar mijn mening en door mijn ervaring kan ik stellen dat het niet goed gaat door het huidige beleid. Het is ouderwets. Het deugt niet.

Speaker 1: Oké. Maar heeft u het nu over de normale inrichtingen of heeft u het over de extra beveiligde inrichting? Ik heb namelijk heel veel informatie gelezen over de extra beveiligde inrichting. Dat het echt veel strenger is en het regime veel harder is. Daarom vraag ik u hoe u dat verschil zeg maar merkt.

Speaker 2: Kijk. Bijvoorbeeld bij de extra beveiligde inrichting krijg je minder bezoek.

Speaker 1: Ook minder vrijheden?

Speaker 2: De rechten van familieleden zoals kinderen worden op deze manier ook beperkt. Recreatie is minder. De mogelijkheid om nog iets van je leven te maken is er bijna niet. Ik vind dat niet meer menselijk.

Speaker 1: Dus als ik het goed begrijp vind u het huidige beleid ouderwets en niet goed. U zegt ook dat u het niet menselijk vindt. Dat is één van de belangrijkste aspecten uit mijn onderzoek. Ik onderzoek eigenlijk de grens tussen het strenge regime uit de EBI en hoever je kan gaan tot de mensenrechten geschonden worden. Wat vindt u van mijn onderwerp?

Speaker 2: Je hebt een goed onderwerp. Dat is prima. Maar we moeten kijken wat het doel van het onderzoek is. Wat kunnen we met je onderzoek bereiken zegmaar. Als het een goed onderwerp is kunnen we het aanbevelen bijvoorbeeld bij justitie en hen er mee confronteren.

Speaker 1: Ja precies.

Speaker 2: Na je onderzoek kunnen we er iets uit concluderen en kunnen we het aan zo nodig aan de kaak stellen. Dan moeten ze daar iets mee doen. Een nieuwe aanpak. Een mooi voorbeeld is privacy. In het strenge regime is sprake van minder privacy. Maar we hebben een doelbeleid. Dat betekent dat er twee mensen in 1 cel zitten. Dat vinden wij niet menselijk. Dat is gewoon schending van privacy.

Speaker 1: Is het in de EBI ook zo dat er twee mensen op 1 cel zitten?

Speaker 2: Dat weet ik niet precies. Volgens mij zitten er daar wel maar 1 per cel. De EBI is wel een inrichting waar we weinig informatie over krijgen.

Speaker 2: Penetreren in een inrichting in Nederland is voor ons erg lastig. Het is haast onmogelijk soms. Dat komt door het rechtssysteem in Nederland.

Speaker 1: Ben u zelf wel eens in de EBI geweest?

Speaker 2: Nee.

Speaker 1: Maar heeft u wel ex gedetineerden gesproken of mensen die er werken?

Speaker 2: Ja. Maar dat kan ik niet verder toelichten.

Speaker 1: U kunt daar inhoudelijk niks over zeggen?

Speaker 2: Nee nee. We krijgen wel veel email, brieven, telefoontjes enzo binnen. Of via familie, vrienden van gedetineerden. Ik kan ook niet zeggen of het allemaal waar is wat ze dan zeggen. Maar als je tien keer hetzelfde verhaal hoort van verschillende mensen. Dan kun je daar wel over na gaan denken. Dat er iets aan de hand is.

Speaker 1: Ja precies. Maar dat gaat echt specifiek over de EBI in Vught?

Speaker 2: Ja.

Speaker 1: Dus als ik het goed begrijp is er wel vanuit verschillende hoeken kritiek op het regime.

Speaker 2: Niet per se kritiek maar vooral informatie. Dat is ook waardevol. Als er iets is gebeurd dan kunnen wij worden geïnformeerd. Daar kunnen we dan soms iets mee doen. Nieuw beleid aanbevelen. Wij kunnen het beleid natuurlijk niet zelf veranderen.

Speaker 1: En wat kan jullie stichting met die informatie?

Speaker 2: Dit aanbevelen en bewuster maken bij justitie of inrichtingen.

Speaker 1: Oké. Is dat dan ook de bedoeling van mijn onderzoek?

Speaker 2: Ja absoluut. Als het een goed onderzoek is met goede informatie. En jou stukken goedgekeurd zijn door het bestuur van LGC en nuttig is bevonden. Dan zal daar zeker gebruik van worden gemaakt.

Speaker 1: Heeft u zelf gedetineerde geholpen die vast zitten in de EBI?

Speaker 2: Nee. Het is niet mogelijk.

Speaker 1: En andere penitentiaire inrichtingen? Is het daar wel mogelijk?

Speaker 2: In andere inrichtingen is het wel mogelijk.

Speaker 1: Maar als ik het dus goed begrijp is het haast niet mogelijk mensen uit de EBI rechtstreeks juridisch te ondersteunen vanuit de LGC. In andere inrichtingen is het wel of beter mogelijk. Je zou kunnen zeggen dat mensen niet gelijk worden behandeld.

Speaker 2: De mensen die in de EBI zitten hebben een advocaat. Maar ook het probleem van de advocaten is dat zij ook weinig kunnen doen. Althans. Zover wij hebben begrepen. Er zijn grotere problemen. De kleinere problemen klagen ze niet eens aan. Dat heeft geen zin.

Speaker 1: Zijn er dan wel bijvoorbeeld klachtenprocedures waar gebruik van kan worden gemaakt?

Speaker 2: Ja. Het bestaat wel Maar bijvoorbeeld. In een normale inrichting als er dus iets aan de hand is kan er inderdaad gebruik worden gemaakt van de klachtencommissie. Is er bijvoorbeeld sprake van een ruzie of een ander klein probleem kan hier iets mee gedaan worden. Maar in de EBI wordt er niks mee gedaan zoals ik al zei. Daarom is het niet menselijk. Daarom kunnen ze niet gebruik maken van bijvoorbeeld het onderwijs. Iemand die levenslang heeft gekregen en in de EBI zit is volgend hen vluchtgevaarlijk. Aangezien er geen informatie mag lekken van binnen naar buiten toe. Wordt er strenger beveiligd.

Speaker 1: Ja en in het verleden zijn er ook via het Europese hof uitspraken gedaan over de mensenrechten in de EBI. Mensen die klaagde over het regime dat gevoerd wordt.

Speaker 2: Niet menselijk.

Speaker 1: Ja en dat is dus ook waar ik mijn onderzoeken naar wil doen.

Speaker 2: Vroeger was het Nederlandse rechtssysteem 30-35 jaar levenslang. Tegenwoordig is levenslang echt levenslang. Natuurlijk zijn er ook landen waar de omstandigheden in gevangenissen nog veel slechter zijn. Maar die vergelijking is nu niet aan de orde. Wij als belangenbehartiger van gedetineerden vinden het huidige rechtssysteem in Nederland onmenselijk.

Speaker 1: Oké. Dus u zegt dat het onwenselijk is. En ja dat het. Ja inderdaad veel te strenge regime is. Maar ik vraag me dan nog steeds af wat LGC er echt aan kan doen?

Speaker 2: Wij zitten niet stil. Uiteindelijk moet er iets gaan gebeuren. Va bronnen, informatie verstrekken en versturen zullen we er zoveel mogelijk aan doen invloed uit te oefenen. Er moet besef worden dan het zo niet langer kan.

Speaker 1: U zegt advocaten. Kunnen dat goede bronnen?

Speaker 2: Advocaten kunnen goed bronnen zijn. Zij kunnen informatie aan ons doorgeven waar wij gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld een advocaat die gaat in de penitentiare inrichting. Hij of zij ziet natuurlijk heel veel dingen. Dit is natuurlijk niet per se vertrouwelijke informatie. Maar wij kunnen aan de hand van deze informatie zien of er bijvoorbeeld extra camera's zijn geplaatst. Dat je geen enkele plek meer privacy hebt.

Speaker 1: Maar dit is informatie van een advocaat wat hij ziet als hij zelf binnen is. Maar de cliënt zelf van de advocaat zal ook wel klagen. Krijgt u daar ook wel eens iets van te horen wat de cliënt zelf zegt?

Speaker 1: Het is het is afhankelijk van. degene die daar zit. Soms zeggen ze iets tegen de advocaat wat je zou kunnen gebruiken, Maar de advocaat bepaalt natuurlijk zelf of hij dit door verteld of niet. Wij hebben daar geen invloed op.

Speaker 1: Maar u hoort wel verhalen?

Speaker 2: Tuurlijk. Wij zijn hiervoor.

Speaker 1: Ja precies. Oké.

Speaker 1: Ja. Nou ja ik denk dat ik alles wat ik wilde weten wel gevraagd heb.

Speaker 1: Ik wil u sowieso heel erg bedanken voor u tijd.

Speaker2: geen probleem. Als je een goed scriptie schrijft kunnen we dat goed gebruiken. Het wordt ook gepubliceerd op onze website.

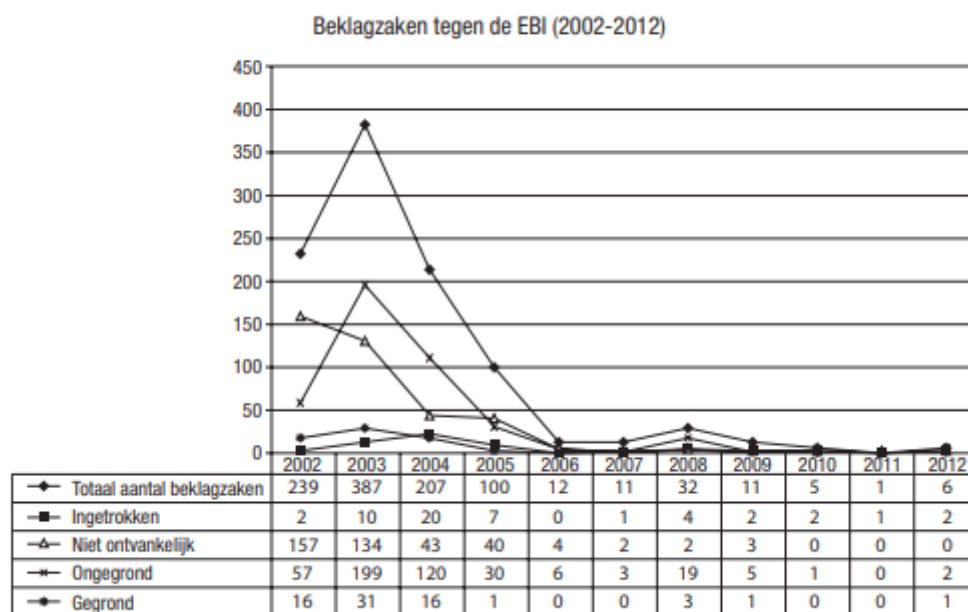
Speaker 1: Nou. Mooi. Heel erg bedankt en ik wens u nog een fijne dag.

Speaker 2: Jij ook. Fijne dag. En succes met je onderzoek.

Speaker 1: Bedankt.

Bijlage 3

Figuur 2 Beklagzaken tegen de EBI (2002-2012)

Bron: de gegevens zijn afkomstig van de EBI, eigen bewerking

Bijlage 4

App.no. (5856/72)	Ierland t. Verenigd Koninkrijk
Klacht:	Man klaagde dat n.a.v. extreme ondervragingstechnieken in strijd werd gehandeld met art. 3 EVRM.
Feitencomplex:	Een verdachte werd ondervraagd en werd onderworpen aan extreme ondervragingstechnieken/marteltechnieken.
Soort detentie:	Voorarrest
Bezoek:	Nvt
Media:	Nvt
Contact:	Nvt
Recreatie:	Nvt
Privacy:	Nvt
Limited social isolation:	Nvt
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Zie overwegingen EHRM.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Zie overwegingen EHRM.
Overwegingen EHRM	Een behandeling of een bestraffing moet aan een bepaalde mate van ernst voldoen wil het in het toepassingsbereik van art. 3 EVRM kunnen komen. Het EHRM spreekt in deze zaak van een ' <i>minimum level of severity</i> '. Of er sprake is van dit ' <i>minimum level of severity</i> ' hangt af van de omstandigheden van het geval. Hierbij moet je denken aan omstandigheden zoals; leeftijd, gezondheidstoestand, sekse, duur van de behandeling, fysieke en mentale effecten van de behandeling. Indien er sprake is van dit beginsel, is er per definitie sprake van schending van art. 3 EVRM.
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 5

App.no. (69332/01)	Rohde t. Denemarken
Klacht:	Rohde klaagde de Deense autoriteiten aan omdat ze in strijd zouden hebben gehandeld met art. 3 EVRM door hem zo lang in isolatie te detineren (van 13 december 1994 tot 28 november 1995)
Feitencomplex:	- Werd verdacht van het stelen van 5685 kg cocaïne wat was gevonden in een door hem bestelde voorraad papayavruchten; - Rohde werd gearresteerd op 13 december 1994 en gedetineerd in een isoleercel. - Isolatie werd door de autoriteiten meerdere keren verlengd en duurde uiteindelijk tot 28 november 1995;
Soort detentie:	Isoleercel/Eenzame opsluiting van december 1994 t/m november 1995.
Bezoek:	Regelmatig bezoek van advocaat, familie en vrienden.
Media:	Had de beschikking tot TV op cel, kranten en boeken.
Contact:	Onderhield contacten met de bewaarders.
Recreatie:	Had de mogelijkheid tot sporten en recreatie. Daarnaast kon hij gebruik maken van fysiotherapie, dokter en verpleegkundige
Privacy:	Weinig privacy
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, maar geen sprake van totale isolatie , zoals bij volledig sensorische isolatie.
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Sprake van mentaal lijden, maar geen sprake van fysiek lijden. Gezien het feit van bijna een jaar in isolatie was de vraag of hier sprake is van een ' <i>minimum level of severity</i> '.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. Regelmatig bezoek van advocaat, familie en vrienden. Had de beschikking tot TV op cel, kranten en boeken. Onderhield contacten met de bewaarders. Had de mogelijkheid tot sporten en recreatie. Daarnaast kon hij gebruik maken van fysiotherapie, dokter en verpleegkundige.
Motivering EHRM:	Moest volgens het Hof naar alle omstandigheden worden gekeken. Hieruit bleek dat er sprake was van 'normale omstandigheden' die bij detentie gebruikelijk zijn. Er was sprake van een ruime cel met tv, er was de mogelijkheid om te sporten, er konden boeken geleend worden, er konden lessen gevolgd worden. Verder kon er kennis worden genomen van het nieuws. Bovendien was er een maatschappelijk werker, fysiotherapeut, dokter en verpleegkundige aanwezig. De gedetineerde kon bezoek krijgen van zijn advocaat en familie. Gezien de verschillende omstandigheden oordeelde het EHRM dat hier niet in strijd werd gehandeld met artikel 3 EVRM.
In strijd met art. 3 EVRM	Nee

Bijlage 6

App.no.	Ramirez t. Frankrijk
Klacht:	Klager voerde aan dat er in strijd werd gehandeld met art. 3 EVRM gezien het feit dat hij geen contact had met PIW'ers of mede-gedetineerden en dat hij zijn cel maar 2 uur per dag mocht verlaten voor alleen een wandeling.
Feitencomplex:	-Moord op 3 politieagenten → levenslang veroordeeld. -8 jaar in eenzame detentie -niet/nauwelijks contact met mensen binnen de gevangenis.
Soort detentie:	Extra beveiligd regime/eenzame detentie.
Bezoek:	Geen enkel bezoek behalve advocaat.
Media:	Kranten en televisie
Contact:	Nauwelijks contact met PIW'ers of mede-gedetineerd en
Recreatie:	Slechts twee uur per dag voor een wandeling.
Privacy:	Weinig tot geen privacy.
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er net als in de zaak <i>Rohde tegen Denemarken</i> sprake was van 'a limited social isolation', maar dat de grenzen van artikel 3 EVRM niet waren overschreden.
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Sprake van mentaal lijden, 8 jaar lang in eenzame detentie.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. Mocht cel 2 uur per dag verlaten. Sprake van limited social isolation.
Motivering EHRM:	Volgens het EHRM had het eenzame en extra beveiligde regime gedurende 8 jaar niet het minimum niveau bereikt zodat art. 3 EVRM mogelijk kon zijn geschonden. 'limited social isolation' hoeft op zichzelf niet te betekenen dat er sprake is van een schending van artikel 3, zo oordeelt het EHRM. Zoals gezien in de uitspraak van van <i>Piechowicz tegen Polen</i> volgt dat er sprake moet zijn van een veelheid van omstandigheden die samen een onmenselijke of vernederende behandeling kunnen opleveren (cumulatieve benadering).
In strijd met art. 3 EVRM	Nee

Bijlage 7

App.no. (74912/01)	Enea t. Italië
Klacht:	Enea voerde aan dat zijn detentieomstandigheden dermate beperkend waren dat er in strijd werd gehandeld met o.a. art. 3 EVRM.
Feitencomplex:	-30 jaar gevangenisstraf, oa lid van maffia -werd als gevaarlijk beschouwd -verschillende beperkingen ten aanzien van communicatie. -mocht geen bezoek ontvangen. -werd hem ook verboden deel te nemen aan activiteiten. -correspondentie gecontroleerd en afgeluisterd.
Soort detentie:	Speciaal regime aangezien hij als gevaarlijk werd gezien. Detentie duurde van 1995 tot 2005.
Bezoek:	Geen enkel bezoek behalve van directe familie.
Media:	Geen
Contact:	Nauwelijks contact met PIW'ers of mede-gedeteneerd en
Recreatie:	Slechts 1 uur per dag luchten.
Privacy:	Alles gecontroleerd en afgeluisterd.
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, weinig tot geen contact met andere gedetineerden of Pi'ers alles wordt gecontroleerd en afgeluisterd. 'limited social isolation'.
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Ondergrens van dit beginsel niet bereikt. Zie motivering.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. Goede kans dat hier sprake van is in de zaak van <i>Enea t. Italië</i> gezien het veelal aan beperkingen die hier van toepassing zijn.
Motivering EHRM:	Het EHRM motiveerde dat in dit geval de beperkingen die tegen Enea waren opgelegd, noodzakelijk konden worden geacht om een belangrijk doel van de detentie te kunnen bereiken, namelijk het voorkomen dat Enea contact kon blijven houden met de Maffia. Zodoende oordeelde het EHRM dat deze behandeling of bestraffing niet het 'minimum level of severity' overschreed. Deze behandeling kon derhalve niet worden gekwalificeerd als een schending van art. 3 EVRM, omdat de ondergrens van dit artikel (minimum level of severity) niet werd overschreden.
In strijd met art. 3 EVRM	Nee

Bijlage 8

App.no. (20071/07)	Piechowicz t. Polen
Klacht:	Voerde aan dat de veelheid van beperkingen een onmenselijke en vernederende behandeling moeten opleveren en zo een schending van art. 3 EVRM moeten opleveren. (zie beperkingen hieronder).
Feitencomplex:	-Zeer gevaarlijk aangemerkte gedetineerde. -Eenzame detentie/isolatie -Geen menselijk contact -cameratoezicht oa op cel
Soort detentie:	Isoleercel/Eenzame opsluiting van december 1994 t/m november 1995.
Bezoek:	Beperkte bezoeksregeling.
Media:	beperkingen ten aanzien ontvangen van post.
Contact:	Hermetisch afgesloten van contact met de buitenwereld.
Recreatie:	Nb.
Privacy:	Stelselmatige visitaties en continue cameratoezicht.
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, maar geen sprake van totale isolatie , zoals bij volledig sensorische isolatie.
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Sprake van mentaal lijden , maar geen sprake van fysiek lijden. Gezien het feit van volledige isolatie. De vraag of hier sprake is van een ' <i>minimum level of severity</i> ' kan kennelijk (gezien motivering EHRM) worden beantwoord met een ja.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. Isoleercel/Eenzame opsluiting van december 1994 t/m november 1995. Beperkte/geen bezoeksregeling. beperkingen ten aanzien ontvangen van post. Hermetisch afgesloten van contact met de buitenwereld. Stelselmatige visitaties en continue cameratoezicht.
Motivering EHRM:	Moest volgens het Hof naar alle omstandigheden worden gekeken. (cumulatieve benadering). Het Hof achtte al deze maatregelen in deze gevangenis niet noodzakelijk om de veiligheid te waarborgen. Gelet op de verschillende omstandigheden (cumulatief) oordeelde het EHRM dat er hier wel sprake was van een schending van artikel 3 EVRM.
Strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 9

App.no. (15018/11)	Harakchiev en Tolumov t. Bulgarije
Klacht:	Beide klagers klaagden over het zeer strikte regime waaraan ze waren onderworpen. Dit in combinatie met de detentieomstandigheden van hun detentie (zie hieronder) werd door hen als een schending van art. 3 EVRM gezien.
Feitencomplex:	-Gewapende overval op motorvoertuigen waarbij twee moorden zijn gepleegd. -permanent opgesloten op hun cel. →afgezien van 1 korte wandeling per dag -geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking. -geen stromend water -geen toegang tot een toilet.
Soort detentie:	23 uur per dag op cel (isolatie) , zeer strikt gevangenisregime
Bezoek:	Geen bezoek
Media:	nb
Contact:	Geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking
Recreatie:	Slechts 1 uur per dag wandeling
Privacy:	Alles gecontroleerd en afgeluisterd.
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, geen contact met andere gedetineerden of Pi'ers .
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Volgens het EHRM was het minimum level of severity bereikt.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. In deze zaak zaten gedetineerden 23 uur per dag op hun cel, geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking, geen vast toilet en stromend water.
Motivering EHRM:	Het EHRM oordeelde dat hier, in ogenschouw van cumulatieve effect van detentieomstandigheden, dat hier sprake was van schending van art. 3 EVRM.
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 10

App.no. (24069/03)	Öcalan t. Turkije (no.2)
Klacht:	klaagde met name over de omstandigheden van zijn detentie (met name zijn sociale isolement en de beperkingen op zijn communicatie met leden van zijn familie en de zijne advocaten) in de gevangenis op het eiland İmralı, waar hij in eenzame opsluiting werd vastgehouden
Feitencomplex:	-Oprichter van de PKK , een illegale organisatie → reden arrestatie -sociaal isolement -beperkte communicatie -eenzame opsluiting/isolatie
Soort detentie:	Eenzame opsluiting
Bezoek:	Beperkt
Media:	nb
Contact:	Geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking, het ontbreken van communicatiemogelijkheden. Toegang tot de gevangenis was voor bezoekers haast onmogelijk.
Recreatie:	nb
Privacy:	Weinig tot geen privacy
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, geen contact met andere gedetineerden of Pi'ers .
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Volgens het EHRM was het minimum level of severity bereikt.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. In deze zaak moest er naar het oordeel van het hof worden gekeken naar de verschillende omstandigheden. Er was hier sprake van: geïsoleerd van de rest van de gevangenisbevolking, het ontbreken van communicatiemogelijkheden. Toegang tot de gevangenis was voor bezoekers haast onmogelijk.
Motivering EHRM:	Het Hof oordeelde dat er sprake was van schending van artikel 3 (verbod op onmenselijke of vernederende behandeling) van het verdrag met betrekking tot de voorwaarden van de detentie van de verzoeker.
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 11

App.no.	Lorsé t. Nederland
Klacht:	Klager klaagde over het stelselmatige visitatiebeleid dat jarenlang onderging.
Misdrijfomschrijving:	Klachten met betrekking tot het EBI-regime over het stelselmatig visiteren van gedetineerden
Soort detentie:	geen sprake van eenzame opsluiting
Bezoek:	Bezoek is mogelijk, maar achter glazen scheidings wand
Media:	Kranten en televisie
Contact:	Geen contact, niet geoorloofd.
Recreatie:	Slechts 1 uur per dag luchten.
Privacy:	Weinig tot geen privacy.
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, geen contact met andere gedetineerden of Pi'ers. 21 uur per dag op cel. Bezoek achter glas. Hier is sprake van 'limited social isolation'.
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Sprake van mentaal lijden. Stelselmatige visitaties werden als zeer vernederend ervaren.
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. Stelselmatige visitaties gedurende 6 jaar.
Motivering EHRM:	<i>'limited social isolation'</i> Het stelselmatige visiteren van gedetineerden voor de periode van achtereenvolgens 6 jaar werd in combinatie met alle andere maatregelen van de EBI als een schending van artikel 3 EVRM gezien. Het visitatiebeleid is naar aanleiding van de uitspraken van het Europese Hof aangepast. ¹⁵⁷
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

¹⁵⁷ H.G. van de Bunt e.a., *Gevangen in de EBI, Een empirisch onderzoek naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught*, Den Haag: WODC 2013, p. 20.

Bijlage 12

App.no. 47229/12	S.J. (no. 2) v. Luxembourg
Klacht:	Klager klaagde over de behandeling 'visitatie'. (zie hieronder)
Feitencomplex:	-onderging meerdere opeenvolgende onwillekeurige visitaties -moest zich in het bijzijn van meerdere bewaarders uitkleden in een hokje die ook werd gebruikt voor lijkschouwing.
Soort detentie:	Extra beveiligd regime.
Bezoek:	Nb
Media:	Nb
Contact:	Nb
Recreatie:	Nb
Privacy:	Nb
Limited social isolation:	Mate van sociale isolatie, geen contact met andere gedetineerden of Pi'ers .
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Volgens het EHRM was het minimum level of severity hier bereikt. (zie motivering).
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. In deze zaak was de cumulatieve benadering onvoldoende om te spreken van schending van art. 3 EVRM.
Motivering EHRM:	Het EHRM oordeelde dat hier, in ogenschouw van cumulatieve effect van detentieomstandigheden, dat hier geen sprake was van schending van art. 3 EVRM. Het EHRM motiveerde dat de indeling van het pand niet ideaal was voor visitatie. Echter kon niet worden geconcludeerd dat hier sprake was van een lichaamscontrole waarin een zekere mate van lijden of vernedering tot stand kwam die verder ging dan het onvermijdelijke. Bovendien was er onvoldoende bewijs dat er enige wens was van vernedering of dat de bewaarders zich zo gedroegen dat vernedering kon worden verweten.
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 13

App.no. (47229/12)	Frérot t. Frankrijk
Klacht:	Klaagde over het feit dat elke keer dat hij het bezoek verliet, werd hij regelmatig/stelselmatig gevisiteerd. (zie nadere detentieomstandigheden hieronder).
Misdrijfomschrijving:	-Het uitzitten van een levenslange gevangenisstraf voor een aantal strafbare feiten, waaronder moord en gewapende overval, de aanvrager, voormalig lid van een gewapende beweging van de extreme linkse partij in Frankrijk. -klaagde dat hij werd onderworpen aan onmenselijke en vernederende striponderzoeken -klaagde over zijn recht op eerbiediging van zijn correspondentie.
Soort detentie:	Extra beveiligd regime.
Bezoek:	Nb
Media:	Nb
Contact:	Nb
Recreatie:	Nb
Privacy:	Nb
Limited social isolation:	Nb
Minimum level of severity: fysiek en mental lijden moet een minimale grens hebben bereikt.	Volgens het EHRM was het minimum level of severity hier bereikt. (zie motivering).
Cumulatieve benadering van detentieomstandigheden.	Wordt gekeken naar de omstandigheden per geval, maar ook in combinatie met elkaar. In deze zaak was de cumulatieve benadering voldoende om te spreken van schending van art. 3 EVRM.
Motivering EHRM:	Het Hof oordeelde dat er sprake was van schending van artikel 3 (verbod op onmenselijke of vernederende behandeling) van het verdrag. Het hof oordeelde dat hier sprake was willekeurige maatregelen. Vooral doordat hier sprake was van een grote mate van discretie die dit mogelijk maakte.
In strijd met art. 3 EVRM	Ja

Bijlage 14

Jurisprudentie over bestanddeel 'Foltering'.

Bestanddeel Foltering

- Opzettelijke handeling
- Zeer ernstig lijden
- Fysiek lijden

Salman tegen Turkije

Situatie	Opzettelijke handeling	Zeer ernstig lijden	Fysiek lijden
Verhoor van Salman onder druk van marteltechnieken zoals; slaan tegen de borst, onderdompelen onder water en slaan tegen de voetzolen.	Ja , de behandeling is duidelijk opzettelijk.	Ja, door deze technieken heeft verdachte ernstig moeten lijden	Ja , door deze technieken heeft verdachte ernstig fysiek moeten lijden.

Bijlage 15:

Bestanddeel 'Onmenselijke behandeling'

- Intensiteit van het lijden
- Mildere vorm toegebracht leed
- Mate van opzet
- Mentaal lijden

Rohde tegen Denemarken

Situatie	Opzettelijk leed toebr.	Zeer ernstig lijden	Mentaal lijden
Langdurig eenzame opsluiting	nee	Klager had voldoende rechten	nb

Enea tegen Italië

Situatie	Opzettelijk leed toebr.	Zeer ernstig lijden	Mentaal lijden
Speciaal regime	Nee	Nee	Nee

Ramirez Sanchez tegen Frankrijk

Situatie	Opzettelijk leed toebr.	Zeer ernstig lijden	Mentaal lijden
Eenzame opsluiting	Nee	Nee	Nee

Piechowicz tegen Polen

Situatie	Opzettelijk leed toebr.	Zeer ernstig lijden	Mentaal lijden
Eenzame detentie en isolatie, stelselmatige visitaties en continue cameratoezicht op cel.	Niet in die zin opzettelijk dat er bewust leed aan de verdachte wordt toegebracht	nee	De stelselmatige visitaties en constant cameratoezicht in de cel

Lorse en van der Ven tegen Nederland

Situatie	Opzettelijk leed toebr.	Zeer ernstig lijden	Mentaal lijden
Extra beviligd regime in de EBI , stelselmatige visitaties en continue cameratoezicht op cel.	Niet in die zin opzettelijk dat er bewust leed aan de verdachte wordt toegebracht	nee	De gedetineerde heeft de stelselmatige visitaties als zeer vernederend ervaren.

Bijlage 16:**Jurisprudentie over bestanddeel 'vernederende behandeling'.****Bestanddeel vernederende behandeling**

- Aard van het lijden
- Vernederd of ontwricht
- Psychische factoren

Campbell and Cosans tegen het Verenigd Koninkrijk

Situatie	Aard van het lijden	Vernederd of ontwr.	Psychische factoren
Bepaalde vernederende behandeling tegen een persoon die daar niet gevoelig voor is kan alsnog een vernederende behandeling o.g.v. art 3 EVRM opleveren		Is hier wel sprake van vernedering, maar de persoon is er niet gevoelig voor	Door ongevoeligheid is er geen sprake van psychische klachten op dit aspect

